

ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

โดย
นายพงษ์ศิริ เทพวงษ์

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**HISTORY OF BANGLUNG MARKET R.E. 122 COMMUNITY, AMPHOE BANGLEN,
CHANGWAT NAKHON PATHOM**

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Program of Public and Private Management

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2010

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “ ประวัติศาสตร์
ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ” เสนอโดย นายพงษ์ศิริ เทพวงษ์
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐ
และภาคเอกชน

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารัทสนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสพชัย พสุนนท์)

...../...../.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นภนที หอมสุต)

ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์)

...../...../.....

51601353 : สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์ / ชุมชน / ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

พงษ์ศิริ เทพวงษ์ : ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : ผศ.ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์. 75 หน้า.

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 12 คน

จากการศึกษาพบว่า ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นชุมชนดิริมแม่น้ำท่าจีนมีอายุกว่า 100 ปี ในอดีตมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นชุมชนการค้าขนาดใหญ่ เนื่องจากเป็นจุดเปลี่ยนเรือโดยสาร ทำให้มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมความบันเทิงต่างๆ เช่น วิกหนั่ง โรงยาพื้น ฯลฯ ต่อมาเมื่อมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ มีการพัฒนาระบบการขนส่งทางบก การคมนาคมสะดวกสบายขึ้น ทำให้ชาวบ้านสามารถเดินทางไปซื้อสินค้าจากตลาดอื่นได้ง่าย ส่งผลให้เศรษฐกิจการค้าในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีความซบเซาลง จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2551 มีละครและรายการโทรทัศน์มาถ่ายทำที่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีการนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ ทำให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลายเป็นที่รู้จัก และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมมากขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจการค้าในชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านในชุมชนจึงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวในปัจจุบันนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะชุมชนแห่งนี้มีการอนุรักษ์สภาพบ้านเรือนเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 100 ปีเอาไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีต อีกทั้งยังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีไทย จีน มิให้สูญหายสืบทอดมาอย่างคนรุ่นหลังได้

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2553
ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

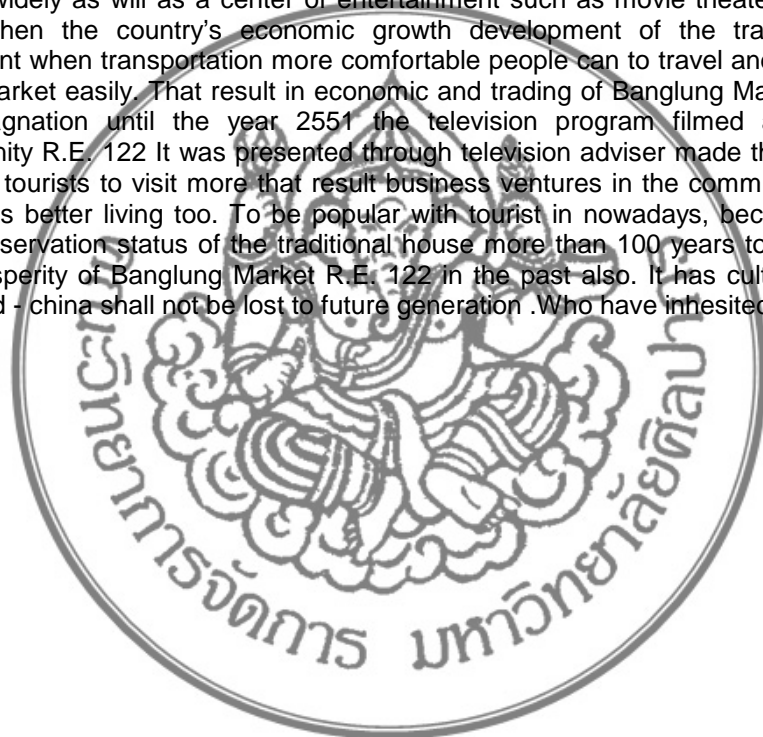
51601353 : MAJOR : PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT

KEY WORD : HISTORY /COMMUNITY/ BANGLUNG MARKET R.E. 122

PONGSIRI TEPWONG : HISTORY OF BANGLUNG MARKET R.E. 122 COMMUNITY
AMPHOE BANGLEN CHANGWAT NAKHONPATHOM. INDEPENDENT STUDY ADVISOR :
ASST. PROF. PITAK SIRIWONG, Ph.D. 75 pp.

The research in this area that purpose to study the history of Banglung Market Community R.E. 122 about to change lives and well-being from past to nowadays. The study is a qualitative research based on in-depth interviews were conducted with 12 local people.

The study found that Banglung Market R.E. 122 are along the chin River bank and be more than 100 years old. In the past this area have prosperity that a large trade community, because it was a turning point for passenger ships. The exchange of goods are traded widely as will as a center of entertainment such as movie theaters, opium drugs etc-later, when the country's economic growth development of the transport system to a statement when transportation more comfortable people can to travel and buy goods from the other market easily. That result in economic and trading of Banglung Market community R.E. 122 stagnation until the year 2551 the television program filmed at Banglung Market community R.E. 122 It was presented through television adviser made the marker are known and the tourists to visit more that result business ventures in the community better and local people is better living too. To be popular with tourist in nowadays, because this community has conservation status of the traditional house more than 100 years to remove, that shows the prosperity of Banglung Market R.E. 122 in the past also. It has culture and traditions of Thailand - china shall not be lost to future generation .Who have inhesited.

ผลงานวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาตรี

Department of Public and Private Management Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2010

Student's signature

Independent Study Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบพระคุณความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสพชัย พสุนนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์นภนันทน์ หอมสุต ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ คอยให้คำปรึกษา คำแนะนำ ช่วยเหลือศิษย์ด้วยความเมตตา ให้คำแนะนำในการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดี ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง และขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณผู้ใหญ่สมศักดิ์ อยู่มาก และชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม ที่ให้ความช่วยเหลือและความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

กราบขอบพระคุณ คุณแม่ (พัชรินทร์ เทพวงษ์) คุณพ่อ (กิติพงษ์ เทพวงษ์) ที่เป็นผู้ให้ทุนการศึกษา ซึ่งให้เห็นถึงความสำเร็จของการศึกษา คอยแนะแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นกำลังใจให้ลูกเสมอมา

ท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำการค้นคว้าอิสระทุกท่านในทุกๆ ขั้นตอน หากบุคคลใดที่มีใฝ่เอื้อนาม ผู้วิจัยใคร่ขอภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

สารบัญ

		หน้า
	บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
	บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
	กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
	สารบัญภาพ.....	ฎ
	บทที่	
1	บทนำ.....	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
	ขอบเขตของการวิจัย.....	3
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
2	วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	4
	แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์.....	4
	ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.....	4
	ความหมายของประวัติศาสตร์.....	5
	ลักษณะสำคัญของประวัติศาสตร์.....	6
	เหตุผลที่ต้องศึกษาประวัติศาสตร์.....	7
	แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	7
	ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	7
	ทฤษฎีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	9
	ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	9
	ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสังคม.....	11
	ผลการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย.....	13
	แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน.....	13
	ความหมายวัฒนธรรมชุมชน.....	13
	ลักษณะของวัฒนธรรม.....	14
	ประเภทของวัฒนธรรม.....	15

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย.....	16
ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.....	18
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	18
ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	18
ลักษณะของภูมิปัญญา.....	19
ประเภทของภูมิปัญญา.....	20
การถ่ายทอดภูมิปัญญา.....	20
เครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดภูมิปัญญา.....	22
แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน.....	24
ความหมายเศรษฐกิจชุมชน.....	24
ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน.....	26
สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลบางหลวง.....	27
ประวัติการจัดตั้งเทศบาล.....	27
ลักษณะที่ตั้ง.....	27
ลักษณะภูมิประเทศ.....	28
ประชากร.....	28
ชุมชน.....	28
การประปา.....	28
การไฟฟ้า.....	28
ด้านเศรษฐกิจ.....	29
ด้านการศึกษา.....	29
การสาธารณสุข.....	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	29
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	32
แหล่งข้อมูลเบื้องต้น.....	32
วิธีการที่ใช้ในการวิจัย.....	32
ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	33
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	33

ผลงานวิจัยนันทศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	33
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล.....	33
การวิเคราะห์ข้อมูล	34
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	35
ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122	35
สภาพทั่วไปของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122	36
ประวัติความเป็นมาของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122.....	39
วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122	48
ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม	48
ด้านเศรษฐกิจ	54
ด้านการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร	56
ด้านสิ่งแวดล้อม	58
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	60
สรุปผลการวิจัย.....	60
ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122.....	60
วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122.....	61
ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม	61
ด้านเศรษฐกิจ.....	62
ด้านการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร	63
ด้านสิ่งแวดล้อม.....	63
อภิปรายผล.....	63
ข้อเสนอแนะ.....	65
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	65
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	66
บรรณานุกรม.....	67
ภาคผนวก.....	70

ภาคผนวก ก แนวคำถามในการวิจัยเพื่อใช้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก 71

ประวัติผู้วิจัย..... 75

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ปัจจุบัน	36
2	พิพิธภัณฑ์บ้านเก่าเล่าเรื่อง	38
3	วิกหนังบางหลวง	38
4	โรงยาฝิ่น	39
5	บ้านคนตรีจีน	39
6	ร้านหมูสะเต๊ะ	45
7	ร้านสิ่งทอวัยเยาว์	45
8	ร้านข้าวเกรียบปากหม้อ	46
9	ร้านซุนเปี้ยะทอด	46
10	ร้านกาแฟโบราณ	47
11	ร้านขายยาจีน	47
12	ร้านขายของชำ	48

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม แต่ละชุมชนมีวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง “ชุมชน” จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้นๆ การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้คนให้ความสนใจในการศึกษากันมากขึ้น เนื่องจากต้องการรับรู้เรื่องราวต่างๆ ในอดีตนั้นชุมชนของตนเอง ที่อาศัยอยู่มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาอย่างไร มีการจัดการกับวิถีชีวิตการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมเช่นไร จึงจะสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับชุมชนได้อย่างมีความสุขและสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งไปพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าของสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันได้

ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้รับการเรียกขานอีกนัยหนึ่งว่า “บ้านเก่า เหล่าเต็งไม้” “ดินแดนวัฒนธรรมไทย - จีน ขนมหวานอาหารอร่อย” เรือนห้องแถวไม้สถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งชั้นล่างใช้สำหรับประกอบการค้าขาย ส่วนด้านบนหรือชั้นสองบน ชาวจีนเรียกว่า “เหล่าเต็งไม้” มีไว้สำหรับการพักผ่อน หลับนอน ในช่วงเวลากลางคืน และเป็นดินแดนที่บรรพบุรุษชาวจีนได้อพยพมาจากซัวเถา มณฑลกว๋างตุ้ง ประเทศจีน ตั้งถิ่นฐานที่บางหลวง จึงก่อเกิดประเพณีวัฒนธรรมไทย - จีน สืบมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ ประเพณีถือศีลกินเจแห่งคลองต๋องตู๋จีน และงานแห่ศาลเจ้าแม่ทับทิม (คู่เว่ยเหี้ยน) เทพเจ้าแห่งความเมตตา คัมภีร์องวมวลมนุษยชาติให้พ้นจากภัยพิบัติ ขจัดความทุกข์ยากทั้งมวล ยังมีวัฒนธรรมด้านดนตรีจีน ที่เรียกว่าหล่อไก่อ้ว ที่นิยมเล่นเพื่อพักผ่อนคลายในยามว่าง และยังสามารถบรรเลงในงานมงคล และงานอวมงคลต่างๆ อีกด้วย (เทศบาลตำบลบางหลวง 2553 : 29)

เดิมตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นแหล่งค้าขายที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอบางเลน เพราะมีท่าเรือสะดวกในการขนถ่ายสินค้า มีบริษัทสุพรรณชนส่งจำกัด ให้บริการเดินเรือจากสุพรรณบุรีไปยังสถานีรถไฟจัวราย เพื่อเดินทางระหว่างหมู่บ้านหรือเข้ากรุงเทพมหานคร การสร้างตลาดบางหลวงในอดีตเริ่มจากคนจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บางหลวง โดยสร้างตลาดเป็นเรือนไม้สองชั้นหันหน้าเข้าหากันเรียกตลาดนี้ว่า “ตลาดบน” ต่อมาธุรกิจประกอบการค้า

เจริญรุ่งเรืองขึ้น ชุมชนเริ่มขยาย จึงได้มีการสร้างตลาดกลางและตลาดล่างตามลำดับ ปัจจุบันตลาดบางหลวงจึงเป็นชุมชนเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี ยังคงสภาพความสวยงามและบรรยากาศของสถาปัตยกรรมเก่าในอดีตไว้อย่างสมบูรณ์ ทั้งรูปแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การค้าขายของคนในชุมชน และประเพณีและวัฒนธรรมไทย - จีน นอกจากนี้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ยังเป็นแหล่งอาหารที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ

เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทน มีการสร้างถนน การสัญจรทางน้ำลดลง รถยนต์เข้ามาแทนที่เรือ ทำให้การค้าขายสินค้าทางน้ำเริ่มซบเซาลง แต่การค้าขายของชาวตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ก็ยังคงอยู่ และยังคงรักษาอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ไว้อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นร้านขายยาจีนสมุนไพร ร้านทำฟันปลอม ร้านทำทอง ร้านบัดกรีโลหะ ร้านทำเส้นก๋วยเตี๋ยว ฯลฯ ยังคงอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อไป แม้ว่าปัจจุบันตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จะมีการเปลี่ยนแปลง ตามยุคตามสมัยตามกาลเวลาที่เกิดขึ้น แต่ร้านค้ายังคงอนุรักษ์เป็นอาคารไม้ดั้งเดิมไว้ ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ยังเป็นศูนย์รวมของความอร่อย ใครมาเยือนต้องได้แวะเข้ามาชิมอาหาร เช่น ร้านขนมหวานสูตรดั้งเดิม ร้านข้าวเหนียวปากหม้อไส้ฝักระเฉด และอีกหลายร้านมากมาย เป็นที่รู้จักและชื่นชอบของนักท่องเที่ยว ความเป็นอัตลักษณ์ของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 แห่งนี้ เป็นตลาดดั้งเดิมแม่น้ำท่าจีนที่สร้างด้วยอาคารไม้ทรงโบราณสองชั้น

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ปัจจุบันได้มีผู้สนใจให้ความสนใจอย่างแพร่หลายและเกิดการขยายองค์ความรู้ออกไปอย่างกว้างขวาง ชูแวน (2545 : 8) กล่าวว่าปัจจุบันชุมชนการค้าหลายแห่งได้มีการพัฒนาตัวชุมชนหรือตลาดชุมชนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือตลาดเชิงอนุรักษ์กันอย่างแพร่หลาย แต่กลับไม่มีประวัติศาสตร์บอกเล่าเกี่ยวกับเรื่องเล่าของชุมชนท้องถิ่นของตนว่าในอดีต มีลักษณะเฉพาะของตนเองอย่างไร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ให้กับตลาดเชิงอนุรักษ์เหล่านี้ โดยพื้นที่ศึกษาที่ผู้วิจัยสนใจเป็นพิเศษ คือ ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เนื่องจากชุมชนแห่งนี้ เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการด้านการค้า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคม

การวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชนตลาดบางหลวง การดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงในด้านใดบ้าง เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการขยายองค์ความรู้ให้กับท้องถิ่นและสังคมไทย เพื่อนำไปพัฒนาชุมชน และองค์กรต่างๆ บนพื้นฐานของประวัติศาสตร์ต่อไปได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2.2 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีความเป็นมาอย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง โดยมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

- 3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
- 3.2 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ผู้นำชุมชนและผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ไม่จำกัดเพศและอายุ ซึ่งอาศัยอยู่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นระยะเวลายาวนาน

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 ทราบถึงประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 4.2 ทราบถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวงในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดการวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิดดังนี้คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
3. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
6. สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลบางหลวง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์

1.1 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นประวัติศาสตร์แนวใหม่ที่มุ่งศึกษาวิถีชีวิต ของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ โดยเอาชีวิตชาวบ้านเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ซึ่งน่าจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแต่เดิมที่ศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองที่ไม่ใช่ศูนย์กลางของอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นเรื่องราวประวัติของจังหวัดต่างๆ ที่ได้พัฒนาอยู่ในกรอบของประวัติศาสตร์แห่งชาติ และนี่เป็นส่วนใหญ่นี้เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางการเมืองกับศูนย์กลางเป็นหลัก และมักจะเป็นการศึกษาที่ตัดขาดออกจากวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะมุ่งศึกษากิจกรรมหรือประสบการณ์ต่างๆ ด้านของสังคมใน “ท้องถิ่น” โดยให้ความสำคัญที่ประชาชนในฐานะเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้วย ซึ่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นมาของวิถีชีวิตของประชาชนซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น และความรู้นี้ก็จะเป็นพลังที่ช่วยให้คนในท้องถิ่นต่างๆ สามารถฟื้นฟูชีวิตให้แก่สถาบัน วัฒนธรรมและศักดิ์ศรีของแต่ละท้องถิ่นด้วย

นอกจากนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็เป็นส่วนประกอบที่หลากหลายของท้องถิ่นต่างๆ ที่จะประกอบกันเป็นประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งก็จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ มีความสำคัญและมีบทบาทในประวัติศาสตร์ชาติมากขึ้นด้วย เพราะประวัติศาสตร์ชาติจะไม่ใช่แค่ประวัติศาสตร์ของศูนย์กลางหรือเมืองหลวงเพียงอย่างเดียว แต่จะรวมถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้ของผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ ด้วย ซึ่งจะ使人ในท้องถิ่นไม่ดูถูกตัวเองและมีความภาคภูมิใจในการต่อสู้ของบรรพบุรุษ และมีสายสัมพันธ์ที่จะปกป้องรักษาท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งทรัพยากรและภูมิปัญญาต่างๆ สืบทอดกันมา (ยุงยุทธ ชูแวน 2545 : 102 – 114)

ธิดา สาระยา (2539 : 3) กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” คือการพัฒนาการของสังคม ความเป็นไปของมนุษย์ในสังคมนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมิได้ศึกษาเพียงเรื่องราวที่สืบเนื่องของศูนย์กลางอำนาจสำคัญ ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์ไม่ใช่เหตุการณ์เฉพาะที่เวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นประสบการณ์สืบเนื่องของสังคมด้วย โดยมีคนเป็นตัวเคลื่อนไหวที่สำคัญ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการพยายามทำความเข้าใจถึงทัศนคติการเคลื่อนไหวของกลุ่มชน หรือชาวบ้านในสังคม

จากความหมายของประวัติศาสตร์สรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตของสังคมมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แม้วอดีตจะเป็นสิ่งที่ผ่านพ้นไปแล้ว แต่มนุษย์ในอดีตได้ทิ้งร่องรอย และหลักฐานไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจว่าเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นบ้างในอดีต สาเหตุที่เกิด รวมทั้งผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

1.2 ความหมายของประวัติศาสตร์

คณัย ไชโยธา (2550 : 3 - 4) จำแนกความหมายของประวัติศาสตร์ไว้ดังนี้

1.2.1 เรื่องราวที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต ซึ่งได้มีการสอบสวนค้นคว้าและบันทึกไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยจัดระบบข้อเท็จจริงให้สัมพันธ์กับมิติเวลา สถานที่ บุคคล และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในลักษณะที่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้

1.2.2 เรื่องราวที่มนุษย์ได้กระทำไว้ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว รวมทั้งสิ่งที่มนุษย์ได้ศึกษาคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นในด้านศิลปะ สงคราม การเมือง การปกครอง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม วรรณคดี ทัศนศึกษา วิทยาศาสตร์ ความหวังกับความหวาดกลัวของมนุษย์และการต่อสู้เพื่อดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น

1.2.3 ประวัติศาสตร์ใช้ในความหมายเฉพาะ โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

1.2.3.1 ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต และสิ่งที่มนุษย์ได้กระทำหรือสร้างข้อคิดเห็นทั้งหมดไว้

1.2.3.2 ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ในอดีตที่นักประวัติศาสตร์ได้ สอบสวนค้นคว้าแสวงหาหลักฐานรวบรวมเขียนไว้

ความหมายของประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้ เป็นการเขียนอธิบายประสบการณ์ใน อดีตที่พิจารณาเห็นว่ามีความค่าขึ้นมาใหม่ ให้ใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอาศัย วิธีการทางประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวเนื่องทั้งปัจจุบัน และอนาคต ด้วยเหตุนี้การศึกษาประวัติศาสตร์จึงมิใช่การนำเหตุการณ์มาเรียงติดต่อกันตามลำดับเวลา แต่เป็นการจัดข้อมูลให้สัมพันธ์กับมิติเวลา บุคคล สถานที่ และเหตุการณ์

1.2.4 ประวัติศาสตร์ใช้ในความหมายทั่วไป โดยมีลักษณะดังนี้

1.2.4.1 ประวัติศาสตร์ คือ เรื่องที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร อันติดต่อ สืบเนื่องกันมาตามลำดับเหตุการณ์และเวลาที่เกิดขึ้น

1.2.4.2 ประวัติศาสตร์เป็นบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับความเป็นไปของ มนุษย์ โดยมีลักษณะดังนี้

1. เรื่องราวที่เกิดขึ้นและเสร็จสิ้นไปแล้ว
2. หลักฐานต่างๆ ที่พิสูจน์ให้เห็นเป็นจริง

1.2.5 ประวัติศาสตร์ใช้ในความหมายกว้างที่สุด โดยมีลักษณะดังนี้

- 1.2.5.1 ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตแบ่งมนุษยชาติ
- 1.2.5.2 บันทึกเรื่องราวการศึกษาค้นคว้า การตรวจสอบพิจารณาไตร่ตรอง และวินิจฉัยเรื่องราวแห่งการกระทำของมนุษย์ในอดีต โดยอาศัยหลักฐานที่เหลืออยู่มาจนถึงปัจจุบัน

1.3 ลักษณะสำคัญของประวัติศาสตร์

คณย์ ไชยโยธา (2550 : 3 - 4) กล่าวถึงลักษณะของประวัติศาสตร์ดังนี้

ประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่มีขอบข่ายกว้างมาก เป็นศาสตร์ที่คลุมทุกสาขาวิชาทั้งใน มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

1.3.1 เป็นรายงานแสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า การเมือง การปกครอง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะและวรรณคดี การศึกษา ศาสนา ปรัชญา จารีตประเพณี การคิดประดิษฐ์และวิทยาศาสตร์

1.3.2 กล่าวถึงเหตุการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจริงโดยสม่าเสมอ

1.3.3 กล่าวถึงเหตุการณ์โดยลักษณะที่เกิดขึ้น นั่นคือ กล่าวถึงเรื่องใดก็ต้องกล่าวถึง เรื่องนั้นไปให้ตลอดลักษณะ ไม่ใช่้นำเรื่องอื่นมาแทรกกลาง เช่น การกล่าวถึงสงครามก็ต้องกล่าวไป ให้ตลอดลักษณะ

1.4 เหตุผลที่ต้องศึกษาประวัติศาสตร์

เหตุผลสำคัญที่ต้องศึกษาประวัติศาสตร์มีดังนี้

1.4.1 ศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อฝึกอำนาจความคิด ความคิดคำนึง และความคิดหาเหตุผล

1.4.2 ศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อคุณค่าทางจริยธรรม เพราะประวัติศาสตร์เป็นปรัชญาที่สอนโดยตัวอย่าง

1.4.3 ศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อปลูกฝังให้เกิดความรักชาติ เยาวชนของชาติจะต้องรู้อดีตอันรุ่งเรืองของประเทศ และต้องเรียนเพื่อให้เกิดความรักประเทศอันเป็นผลของความรู้

1.4.4 ประวัติศาสตร์ย่อมเกี่ยวข้องกับชนชั้นนำทั้งชายและหญิง ประวัติศาสตร์ชี้แนะว่าคุณธรรมและความยุติธรรมมีชัยชนะอย่างสูงสุด

1.4.5 ศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อรู้อดีต ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าใจปัจจุบันได้ดีขึ้น เพราะปัจจุบันมองจากอดีต

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.1 ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การที่ระบบสังคมกระบวนการแบบอย่าง หรือรูปแบบทางสังคม เช่น ครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะในด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และเป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น (วรวิฑูรธรรม 2549 : 73)

ประจิต สุกฤษณ์ (2548 : 36) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายถึง ความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป อาจเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้นหรือเลวลง หรืออาจเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือชั่วคราว หรือเปลี่ยนอย่างมีแผนกับเปลี่ยนแปลงไปเองโดยไม่มีแผนก็ได้ แต่ละสังคมจะประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ย่อยๆ หลายระบบเช่น ระบบครอบครัว ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา ระบบการเมืองการปกครอง ระบบสังคม เป็นต้น ในแต่ละระบบสังคมย่อยเหล่านี้จะประกอบไปด้วย หลักการ กระบวนการ แต่เนื่องจากสังคมมีลักษณะคล้ายกับสิ่งมีชีวิต คือไม่อยู่นิ่ง มีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปเหมือนสิ่งธรรมชาติอื่น

ผจงจิตต์ อธิคมนันท์ (2545 : 12) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคล ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน

และการเปลี่ยนแปลงประเภทที่กล่าวนี้ เกิดขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขต สิทธิและหน้าที่ ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อน

นิเทศ ดินณะกุล (2544 : 18) กล่าวว่า มีแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันมีผลมาจากการมีแรงดันที่มองไม่เห็นซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ปัจจัยที่กำหนดทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญทางเทคโนโลยี การจัดลำดับชั้นทางสังคมและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม

จากความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง มีความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งระดับจุลภาคและระดับมหภาค อาจเปลี่ยนแปลงชั่วคราวหรือถาวร ซึ่งอาจเป็นผลดีหรือผลเสียก็ได้

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2551 : 90 – 91) กล่าวว่า คำว่า สังคมที่ใช้ในภาษาไทย ณ ที่นี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Social ซึ่งในทางสังคมวิทยาหมายถึง 3 เรื่องใหญ่ๆ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
2. สถาบันต่างๆ เช่น ศาสนา ครอบครัว เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การนันทนาการ ฯลฯ
3. สังคมระดับมหภาค ได้แก่ สังคมระดับประเทศ เช่น ไทย มาเลเซีย จีน ญี่ปุ่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นจะต้องเข้าใจคำว่า สังคม ให้ถูกต้องเสียก่อน จะเป็นได้ว่า ถ้ายึดความหมายสังคมที่กล่าวมาข้างต้นย่อมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงใน 3 เรื่องใหญ่ด้วยกัน

เรื่องแรก คือ การที่รูปแบบและลักษณะแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปได้แตกต่างไปจากเดิม ความสัมพันธ์นั้นอาจจะเป็นในรูปของการเป็นมิตรสหาย การเป็นเพื่อนบ้าน การเป็นผู้ร่วมใช้รถใช้ถนน การเป็นผู้ซื้อและผู้ขาย การเป็นนายแพทย์และคนไข้ อย่างนี้เป็นต้น

ประการที่สอง คือ สถาบันศาสนาก็มีการเปลี่ยนแปลง สำหรับเรื่องทางเศรษฐกิจเห็นได้ง่ายจากการที่สภาพแห่งการเป็นสังคมเกษตรกรรมค่อย ๆ เปลี่ยนเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม และตัวอุตสาหกรรมเองก็เปลี่ยนในเรื่องของชีวิตทางเศรษฐกิจ เช่น การใช้เครื่องจักรกลอัตโนมัติแทนตัวบุคคลได้ สำหรับเรื่องนันทนาการนั้นจะเห็นได้ว่า มีรูปแบบและการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างจากของเดิมอยู่มาก ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องรสนิยมและการยอมรับจากคนในสังคม เช่น มีการละเล่นแบบใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นการละครหรือดนตรี

สำหรับเรื่องที่สาม เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับกว้างใหญ่กว่า 2 เรื่องดังกล่าวมาแล้ว เพราะมองสังคมทั้งสังคม คือดูที่โครงสร้างของสังคม เช่น การจัดระบบช่วงชั้นของคนในสังคม นอกจากนี้ ยังสามารถเปรียบเทียบระหว่างสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่งได้ เช่น เปรียบเทียบสังคมไทยกับสังคมญี่ปุ่น หรือสังคมมาเลเซียกับสังคมอินโดนีเซีย ฯลฯ

2.2 ทฤษฎีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Evolutionary theories of social change)

นิเทศ ดินณะกุล (2544 : 19 - 22) กล่าวว่าทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ๆ หลายทฤษฎี หนึ่งในทฤษฎีนี้คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Evolutionary theories of social change) ซึ่งใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป สะสมขึ้นเรื่อยๆ ตามระยะเวลาโดยมีแนวโน้มเข้าสู่ภาวะซับซ้อนและสามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น บุคคลที่มีส่วนคิดสร้างทฤษฎีในแนวนี้คือ Auguste Comete, Herbert Spencer, Talcott Parsons และคนอื่นๆ นักทฤษฎี ในแนวนี้ได้ใช้ประวัติศาสตร์และความคิดเกี่ยวกับระบบสังคมช่วยในการสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

นักคิดตามแนวประวัติศาสตร์ เช่น Auguste Comete พิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นขั้นตอนตามวิธีจัดระเบียบทางสังคมในประวัติศาสตร์ยุคแรกที่เกิดขึ้นคือ ยุคทางศาสนาและทหาร (Theological and Military Epoch) ในยุคนี้ความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทั้งหมด อธิบายโดยสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ความคิดฝืนมีอิทธิพลเหนือการสังเกตการณ์ ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นไปแบบทหาร การผลิตสินค้าและบริการและการทำอุตสาหกรรม เป็นไปเพียงเพื่อความอยู่รอดของธรรมชาติ สังคมยุคที่สองซึ่งมีทาสใช้งานคือ ยุคของเวทย์มนต์และกฎหมาย (Metaphysical and Juridical Epoch) ซึ่งเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการใช้การสังเกตการณ์บ้างในการอธิบายสิ่งต่างๆ และทวีความสำคัญมากขึ้น ยุคนี้เป็นช่วงเวลาของการวิพากษ์วิจารณ์และการโต้แย้งอุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น และความสัมพันธ์ทางสังคมไม่เป็นแบบทหารอีกต่อไป ผู้ผลิตเริ่มมีสิทธิมากขึ้นและในที่สุดก็การเลิกทาส ยุคที่สามได้แก่ ยุคของวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม (Science and Industry) ความคิดทางทฤษฎีได้มาจากการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ และการสังเกตการณ์ในการอธิบายสิ่งต่างๆ อุตสาหกรรมมีความสำคัญมาก และมีความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นจากการผลิตทางอุตสาหกรรม โดยเน้นการผลิตเป็นสิ่งสำคัญ

2.3 ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ประชิด สกณะพัฒน์ (2548 : 37 - 40) กล่าวว่าประเภทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้รู้ได้จำแนกประเภทการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้หลากหลายด้วยเหตุผลและหลักเกณฑ์ต่างๆ กัน ถ้าจำแนกประเภทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแหล่งที่มาของการเปลี่ยนแปลงจะจำแนกได้ 2 ประเภท ดังต่อไปนี้ คือ

2.3.1. การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกสังคม

2.3.1.1 การอพยพเคลื่อนย้ายเป็นการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ จะด้วยเหตุผลของสงคราม การแสวงหาทรัพยากร การประกอบอาชีพ หรือ การศึกษา ทำให้องค์ประกอบของประชากรเปลี่ยนไปซึ่งได้แก่ อายุ เพศ ศาสนา การศึกษา ภาษา เป็นต้น

2.3.1.2 การติดต่อระหว่างประเทศ การสื่อสารคมนาคมทำให้คนต่างสังคมติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็ว นำไปสู่การถ่ายทอดหรือการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากสังคมที่มีอารยธรรม และวัฒนธรรมสูงกว่า ไปสู่สังคมที่มีอารยธรรมหรือวัฒนธรรมต่ำกว่า

2.3.1.3 สงคราม หรือการตกเป็นเมืองขึ้นแก่ต่างชาติ ผู้แพ้สงครามจะถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายพันธมิตรคือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส บังคับญี่ปุ่นเปลี่ยนระบบการเมืองใหม่

2.3.2 การเปลี่ยนแปลงจากภายในสังคม

2.3.2.1 สังคมเปิดโอกาส เป็นสังคมประชาธิปไตยประชาชน ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสิทธิในการแสดงความคิดเห็น

2.3.2.2 การประดิษฐ์คิดค้น ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีการประดิษฐ์คิดค้น จะนำไปสู่การล้มล้างความเชื่อเก่าๆ บางเรื่องที่เชื่อกันมาอย่างผิดๆ

2.3.2.3 ชนชั้นปกครอง ใช้อำนาจปกครองไม่เป็นธรรม กดขี่ข่มเหงอย่างไม่เป็นธรรม ถ้าใช้อำนาจอย่างไร้เหตุผลและละเมิดเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นเรื่อยๆ ไป อาจถูกต่อต้านจากผู้ถูกปกครองและในที่สุด อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมนั้นได้

2.3.2.4 การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านต่างๆ ได้

2.3.2.5 การเพิ่มขึ้นของประชากร เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการด้านต่างๆ เพิ่มตาม เมื่อทรัพยากรไม่พอหรือได้รับบริการจากสังคมไม่ดี การเรียกร้องก็จะตามมา บางกรณีนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้

2.3.2.6 สังคมหรือรัฐปล่อยปะละเลยหรือควบคุมไม่ดีพอ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นในสังคมได้แก่ เหลื่อมล้ำในด้านอำนาจ อภิสิทธิ์เกียรติยศ หรือรายได้ จนเกิดความส่านีระหว่างชนชั้นต้น และนำไปสู่การต่อสู้ระหว่างชนชั้น

2.3.2.7 เกิดจากการขัดเกลาทางสังคมทำให้วัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมรองแตกต่างจากสังคมใหญ่ อาจจะเป็นเพราะสังคมนั้นมีชนกลุ่มน้อยหรือมีชนหลายเชื้อชาติ หรือ

คน มาจากหลายภูมิภาคหรือหลายอาชีพรวมกันอยู่ แต่ละกลุ่มก็จะขัดเกลาสมาชิกตามวัฒนธรรมของตน รวมทั้งเป้าหมายทางสังคมอาจสูงเกินไป ที่ทำให้คนบางคนหรือบางกลุ่มไม่มีโอกาสเข้าสู่เป้าหมายทางสังคมขั้นสูงได้ ทำให้คนในสังคมนั้นไม่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และขาดเอกภาพ ทำให้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น

2.3.2.8 ภัยพิบัติต่างๆ หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ฯลฯ ส่วนสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ บางครั้งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้

2.3.2.9 ความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ สังคม ประกอบไปด้วยคนกลุ่มต่างๆ แต่ละกลุ่มจะมีผลประโยชน์เฉพาะตนเอง เช่น กลุ่มชานา กลุ่มสนามกอล์ฟ กลุ่มอุตสาหกรรม กลุ่มนิสิตนักศึกษา ฯลฯ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาจเกิดขึ้นได้ เช่น กรณีการแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติระหว่างกลุ่ม เช่น กลุ่มชานาต้องการน้ำเพื่อทำการเกษตรกรรม กลุ่มสนามกอล์ฟที่ต้องการน้ำเพื่อใช้รดสนามหญ้าและต้นไม้ในสนามกอล์ฟจะได้เขียวสวยงาม ทำให้สนามกอล์ฟมีรายได้ดี ถ้าการจัดสรรน้ำไม่เป็นธรรม จะนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นได้ เป็นต้น

2.4 ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสังคม

งานของอดิวัตน์สิทธิ และคณะ (2540 : 171 – 172) กล่าวว่าเหตุที่ทำให้ส่วนต่างๆ ของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก็คือ การเปลี่ยนแปลงจากบางส่วนในระบบสังคมนั้นเองประการหนึ่ง และการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมธรรมชาติอันเป็นปัจจัยนอกระบบสังคมอีกประการหนึ่ง

สภาพทางธรรมชาติอันอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ย่อมมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต อย่างแน่นอน แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของสังคมมักมีสาเหตุมาจากฝีมือของมนุษย์เองเป็นผู้ก่อขึ้น อาจจำแนกปัจจัยที่สำคัญอันเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสังคม คือปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมธรรมชาติอันเป็นปัจจัยที่อยู่นอกระบบสังคม ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสังคมโดยตรง ได้แก่ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านความคิดหรืออุดมการณ์ของสมาชิกสังคม

2.4.1 สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ปราบกฎการณ์ธรรมชาติบางอย่าง เช่น ความแห้งแล้ง น้ำท่วม หรือ ภัยธรรมชาติอื่นๆ อาจเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เช่น มีการอพยพย้ายถิ่น เปลี่ยนอาชีพ หรือมีการคิดค้นวิธีการใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น เช่น การสร้างระบบชลประทาน บางคนเชื่อว่าอุดมภูมิมิอิทธิพลต่อลักษณะนิสัยหรือการปรับตัวของคนในสังคม และมีผลทางอ้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย เช่น คนในแถบร้อนกับคนในเขตอบอุ่นหรือคนในเขตหนาว ย่อมมี

การปรับตัวในการต่อสู้กับธรรมชาติต่างกันและมีผลให้สังคมในแต่ละเขตมีระดับความก้าวหน้าต่างกัน

2.4.2 ประชากร การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ สังคมที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องปรับปรุงวิธีการผลิตและวิธีการกระจายผลผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการอาหารและสิ่งจำเป็นต่างๆ แก่สมาชิกสังคม นอกจากนี้อาจต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการปกครอง ระบบครอบครัว และมีการขยายตัวของเมืองเกิดขึ้น บางครั้งการเพิ่มประชากรอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหรือสงครามระหว่างสังคมเพื่อแก้ปัญหาความอดอยากขาดแคลนอาหารและทรัพยากรภายในสังคม

2.4.3 เทคโนโลยี การประดิษฐ์ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่หรือการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ในสังคม ย่อมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำรงชีวิตหลายด้าน เช่น การใช้เครื่องจักรกล ก่อให้เกิดระบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และการขยายตัวของเมือง การมียานพาหนะสมัยใหม่ทำให้คนมีการเดินทางติดต่อกันมากขึ้น และรวดเร็วขึ้น การใช้เครื่องมือการเกษตรแบบใหม่ช่วยลดการใช้แรงงานคนสัตว์ในไรนา การมีเครื่องสื่อสาร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ทำให้คนมีความรู้ความคิดใหม่ๆ รถยนต์และเครื่องบินหลายอย่างทำให้ผู้หญิงสามารถทำงานได้ดีเท่ากับผู้ชาย และมีผลให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างเพศมากขึ้น เป็นต้น

2.4.4 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจในที่นี้ไม่ใช่เทคโนโลยีการผลิตหรือวัตถุดิบของ แต่เป็นเรื่องของกฎระเบียบของสังคมที่บังคับควบคุมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในสังคม มาร์กซชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญที่สุดคือ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับกระบวนการผลิต หรือเรียกว่าความสัมพันธ์ทางการผลิต (Production relations) ซึ่งมีความหมายรวมถึงตั้งแต่การผลิตไปถึงการแบ่งปันผลผลิต การแลกเปลี่ยนและการบริโภคผลผลิตด้วย กฎเกณฑ์พื้นฐานในความสัมพันธ์ทางการผลิตได้แก่กฎเกณฑ์ว่าด้วยการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเช่นที่ดิน (ใครได้รับอำนาจหรือสิทธิในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เอกชนหรือกลุ่ม หรือชุมชน หรือรัฐ) การเปลี่ยนแปลงระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลสู่การเปลี่ยนแปลงในระบบอื่นไม่ว่าระบบการเมือง ระบบความคิดหรืออุดมการณ์และวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ซึ่งนักคิดมาร์กซิสต์เรียกว่าโครงสร้างส่วนบน (Super - Structure)

2.4.5 ความคิด ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรืออุดมการณ์ของคนในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น แม็กซ์ เวเบอร์ นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันเห็นว่าความเชื่อของศาสนาคริสต์นิกาย โปรเตสแตนต์ เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนา

ระบบทุนนิยมในสังคมตะวันตก ความคิดของนักปรัชญาสังคมหลายคนมีอิทธิพลต่อคนจำนวนมาก และก่อให้เกิดการเรียกร้องต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมในเวลาต่อมา เช่น ความคิดของรุสโซ หรือ มาร์กซ์

2.5 ผลการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2548 : 53) กล่าวว่าผลของการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมี 2 ด้านทั้งในด้านดีและในด้านไม่ดี

2.5.1 ผลในทางที่ดี การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ทำให้ประชาชนเปลี่ยนจากอาชีพเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีฐานะมั่นคงกว่าการทำอาชีพเกษตรกรรม ส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีทำให้ความเจริญทางเศรษฐกิจ การสื่อสารคมนาคม การแพทย์ และทำให้ผลผลิตทางเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นและมีคุณภาพสูง

2.5.2 ผลในทางที่ไม่ดี การเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ชุมชนแออัด การแก่งแย่งกันทำมาหากินในสังคมเมือง การบริหารของรัฐไม่เพียงพอก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา และยังก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เช่น อากาศน้ำ เสียงเป็นพิษ การจราจรแออัด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน

3.1 ความหมายวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชน เริ่มต้นจากการมีสมมุติฐาน ชาวบ้านมีแนวคิดชุมชนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตนเอง และผลจากการปะทะกับแนวคิดภายนอกก็ได้มีการปรับตัวที่เรียกว่า การสร้างใหม่ ในที่นี้จะเสนอหลักกว้างๆ ในการทำความเข้าใจว่า เอกลักษณ์ของชุมชนคืออะไร และการปะทะกับภายนอกนั้นเกิดการปรับตัวอย่างไร ซึ่งการศึกษาจะต้องค้นหาคูมการณ์ทางสังคม เป้าหมายแห่งชีวิต หลักชีวิต รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่ดำรงอยู่ใน “ประวัติศาสตร์ของชุมชน”

“แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาทางประวัติศาสตร์ ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งไม่ต้องการระบบความคิดแบบวิทยาศาสตร์มาพิสูจน์แต่อย่างใด และประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้ ได้มีอิทธิพลต่อประชาชนในระดับล่างของสังคมไทยทุกส่วน ไม่ว่าจะป็นชาวนาหรือกรรมกร (กรรมกรไทยมีเชื้อสายมาจากชาวนา) เพราะประชาชนระดับล่างมีประวัติศาสตร์ที่เป็นเนื้อเดียวกันทั้งสังคม (บำรุง บุญปัญญา 2549 : 155 - 56)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544 : 11 - 12) กล่าวว่าความเป็นชุมชนหมู่บ้านไทย มีวัฒนธรรมชุมชนที่มีลักษณะที่ผสมผสานกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชุมชน กล่าวคือ ชุมชนมีความรู้สึกและอารมณ์ที่เปี่ยมด้วยน้ำใจ เคารพความเป็นปัจเจกบุคคล คิดริเริ่ม เสรีภาพและศักดิ์ศรีของสมาชิกของแต่ละคน และเป็นสิ่งที่เสริมสร้างการพัฒนาความรักกันที่พี่น้องในหมู่บ้าน การแบ่งปัน ช่วยเหลือ สมณะ ไม่โกงมีจิตสำนึกในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพลังศักยภาพพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนไทย

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 81) กล่าวว่าวัฒนธรรมชุมชนคือ ความรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของคนในชุมชน เป็นชีวิตของคนในชุมชนที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ตามวิถีทางในการดำเนินชีวิตที่ได้ปฏิบัติสั่งสมมา โดยวัฒนธรรมก็คือ ชีวิตของคนในชุมชนที่มีวิถีในการทำมาหากิน การผลิต มีเครื่องมือเครื่องมือและความสัมพันธ์ทางจริยธรรมต่อกัน

บุญเทียน ทองประสาน (2531 : 63) กล่าวว่าวัฒนธรรมหมายถึงระบบคุณค่าที่รวบรวมได้มาจากได้มาจากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจการเมืองและความเป็นคุณค่านี้มีผลต่อพฤติกรรมของชีวิตในหมู่บ้าน ซึ่งลักษณะนี้ถือว่าไม่ใช่ประเพณีเก่าๆ เท่านั้น แต่มันคือความเชื่อ ความคิดและการปฏิบัติในการทำมาหากิน โดยใช้ภูมิปัญญาผสมผสานและมีพลังอำนาจของชุมชนในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ

จากความหมายของวัฒนธรรมชุมชนสรุปได้ว่า เป็นวิถีการปฏิบัติของคนในชุมชนที่แสดงถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีที่มีผลต่อการดำรงชีวิตและการปรับตัวให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชนที่เปลี่ยนไป และเป็นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนตั้งแต่ดั้งเดิม และมีการสร้างขึ้นมาใหม่จากระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

3.2 ลักษณะของวัฒนธรรม

พวงมณีชัยแท้ศึกษา อภัยปิติภูษาศรี (2549 : 47- 48) กล่าวว่าวัฒนธรรมมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

3.2.1 วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่อาจถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ย่อมแตกต่างกันไป จากรังของผึ้ง เพราะผึ้งสร้างรังขึ้นโดยสัญชาตญาณที่เป็นไปเองตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีการเรียนรู้หรือสั่งสอน แต่การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมนั้น ดังนั้นวัฒนธรรมเกิดขึ้นในหมู่มนุษย์จะต้องมีการเรียนรู้จากมนุษย์ที่เป็นสมาชิกในสังคมเท่านั้น

3.2.2 วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม วัฒนธรรมเป็นผลของการถ่ายทอดและการเรียนรู้ จากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไป การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกรุ่นนั้น จะต้องใช้

ระยะเวลายาวนาน เครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมก็คือ การที่มนุษย์มีภาษาเป็นสื่อกลาง ภาษา จึงช่วยให้มนุษย์ได้แสดงความรู้สึกและสามารถเข้าใจผู้อื่นได้ ช่วยให้การถ่ายทอดวัฒนธรรม สืบต่อมาเป็นมรดกทางสังคม

3.2.3 วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต บุคคลที่เกิดในสังคมใดก็จะเรียนรู้ วัฒนธรรมของสังคมนั้น วัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นมีความแตกต่างกัน ซึ่งไม่อาจนำมาเปรียบเทียบ กันได้ว่าวัฒนธรรมใดดีกว่ากัน เพราะวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเหมาะสมตาม สภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม เช่น วัฒนธรรมไทยก็มีแบบแผนการดำเนินชีวิตในลักษณะหนึ่ง ไม่ ว่าด้านการแต่งกาย อาหารการกิน ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นก็มีแบบแผนการดำเนิน ชีวิตในอีกลักษณะหนึ่ง ที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมไทย จึงกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตของคนไทย คนญี่ปุ่น หรือชาติอื่นๆ จะมีวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะของตนเอง

3.2.4 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ จากที่มนุษย์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ หรือ ปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ เช่น การประดิษฐ์รถยนต์ทำให้ระยะเวลาในการติดต่อรวดเร็วขึ้น การขนย้ายสินค้าและ การให้บริการรวดเร็ว อันมีผลทำให้เกิดการสร้างถนนหนทางมากมาย และยังก่อให้เกิดผลต่อสังคม ในด้านอื่นๆ ตามมาอีกมาก

3.2.5 วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นการแสดงถึงรูปแบบของความคิด ในการแสดง พฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นผลมาจากการช่วยกันกำหนดรูปแบบของความคิดในการแสดง พฤติกรรมของสมาชิก โดยสมาชิกผู้รับรู้อารมณ์ร่วมกัน และประพฤติปฏิบัติตามแนวความคิดนั้น เช่น คน ไทยพบหน้ากัน จะยกมือไหว้เป็นการทักทายซึ่งกันและกัน ส่วนชาวตะวันตกจะทักทายด้วย การจับมือ

3.2.6 วัฒนธรรมมิใช่เป็นของผู้ใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ แต่วัฒนธรรมเป็นของส่วนรวม ซึ่งเกิดจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน และสร้างรูปแบบในการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกัน วัฒนธรรม จึงไม่ใช่สิ่งที่สมาชิกในสังคมคนใดคนหนึ่งยอมรับและถือปฏิบัติเท่านั้น

3.3 ประเภทของวัฒนธรรม

วรุช สุวรรณฤทธิ์ (2549 : 49) กล่าวว่าประเภทของวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้ หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานแนวความคิด อาจจะแบ่งประเภทในลักษณะทั่วไปเพื่อให้เห็นขอบ กว้าง หรืออาจจะแบ่งประเภทเพื่อให้ได้รายละเอียดที่ชัดเจน การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมจึงมี ลักษณะแตกต่างกันกล่าวคือ

3.3.1 วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) หมายถึง วัฒนธรรมด้านรูปธรรม เป็นวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสได้ มีรูปร่าง หรือเป็นสิ่งของต่างๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาใช้ในการดำรงชีวิต เช่น บ้านเรือน อาคาร เครื่องมือเครื่องใช้ และยารักษาโรค เป็นต้น

3.3.2 วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non – material Culture) หมายถึง วัฒนธรรมด้านนามธรรมเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ ได้แก่ ภาษา ถ้อยคำที่ใช้พูด ความคิด ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อที่มนุษย์ยึดถือเกี่ยวกับศาสนา ลัทธิทางการเมือง วัฒนธรรมประเภทนี้ บางครั้งรวมเอากติกาการแข่งขันกีฬา ความชำนาญของผู้เล่น หรือผู้แข่งขัน แนวความคิดเกี่ยวกับยุทธวิธีของผู้แข่งขันรวมทั้งพฤติกรรมที่เป็นมาของผู้แข่งขันและผู้ดูแลการแข่งขันไว้ด้วย

3.4 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2551 : 87 – 89) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไทย หมายถึง การไม่หยุดนิ่ง การเคลื่อนไหวอยู่เสมอ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ต้องสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา วัฒนธรรมไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับความต้องการการศึกษา ความรู้ ความรู้สึนึกคิด และการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมของตน ซึ่งสังเกตได้จากวัตถุและพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม โดยที่สังคมกับวัฒนธรรมนั้นแม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่ก็มักจะอยู่ควบคู่กันไปเสมอ ไม่มีสังคมมนุษย์ใดไม่อาศัยหรือปัจจุบันที่จะอยู่ได้โดยปราศจากวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมคือ “วิถีชีวิตทั้งหมดของสังคมใดสังคมหนึ่ง” ส่วนสังคม (Society) นั้นหมายถึง “กลุ่มชนที่รวมกันอยู่อย่างมีระเบียบภายใต้วิถีชีวิตแบบใดแบบหนึ่ง” หรือ ถ้าจะพูดอย่างง่าย ก็คือว่า สังคมนั้นประกอบด้วยบุคคลต่างๆ มารวมกันเข้า และวัฒนธรรมก็ได้แก่ แนวทางพฤติกรรมที่คนแต่ละกลุ่มยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ด้วยเหตุนี้ สังคมและวัฒนธรรมจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะ โดยถ้อยคำแล้ว มนุษย์คือ “สัตว์ที่มีวัฒนธรรม” (Cultural animal) นั่นเอง ถ้าไม่มีวัฒนธรรม มนุษย์ก็คงจะมีพฤติกรรมไม่ต่างจากสัตว์ทั่วไป สิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นก็คือ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นสมบัติทางสังคมของมนุษย์โดยเฉพาะ มนุษย์ได้รับวัฒนธรรมมาด้วยการเรียนรู้ ไม่ใช่ติดตัวมาแต่กำเนิด ฉะนั้น การเรียนรู้จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญมากประการหนึ่งของมนุษย์ และเราอาจตั้งเป็นข้อสมมติฐานได้ว่า การที่มนุษย์จะมีความคิด ทักษะภาพ (Perception) รวมทั้งพฤติกรรมแตกต่างกันออกไปนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้แตกต่างกันมากกว่าสาเหตุอื่น ข้อสมมติฐานนี้ได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางในวงการสังคมศาสตร์

วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สาเหตุหลักเนื่องจากปัญหาที่มนุษย์ประสบประกอบกับความต้องการของมนุษย์เปลี่ยนไป สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจำแนกออกเป็นข้อย่อยๆ ดังนี้

3.4.1 เนื่องจากการทะนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ มีการปรับปรุงตัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

3.4.2 การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ อันได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น ความเสื่อมคุณภาพของเนื้อดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้งและความหนาวเย็น การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ผลิตปุ๋ยเพื่อให้เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ ประดิษฐ์เครื่องปรับอากาศเพื่อจัดความร้อนอบอ้าวของอากาศ ทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป

3.4.3 การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุที่มนุษย์มีเชาวน์ปัญญาสูง ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง จึงมีคำกล่าวที่ว่า มนุษย์เป็นทาสของความนึกคิดของตนเองอยู่ตลอดเวลา และความนึกคิดนี้ ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ ฉะนั้น มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการของตนที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ เช่น คิดค้นสิ่งใหม่ๆ และวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมา อันเป็นผลทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง

3.4.4 การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ย่อมไม่อยู่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้น ตลอดจนการขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Class Conflict) เพื่อมากขึ้นอันเป็นปัญหามนุษย จึงต้องหาวิธีการและสร้างระเบียบปฏิบัติ เพื่อไขปัญหาที่ยากดังกล่าว วัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

3.4.5 การแลกเปลี่ยนหิมยืมวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมต่าง ๆ มีการติดต่อสื่อสารอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน การคมนาคมติดต่อถึงกันเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหิมยืมวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง

3.4.6 วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้จากการพัฒนาการของความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นเองหรือรับเอาจากสังคมอื่นมาใช้ เช่น การที่ผู้คนมีความรู้มากขึ้นทำให้เปลี่ยนทัศนคติเดิมและความเชื่อ

3.4.7 วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากความประสงค์ของผู้มีอำนาจในสังคมดังตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกาย และด้านอื่นๆ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย เมื่อประมาณ พ.ศ. 2481 – 2489

3.4.8 เนื่องจากการมองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้น ๆ ทำให้ผู้คนรับเอาวัฒนธรรมนั้นๆ มาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น เมื่อมีประชาชนมากขึ้น ก็จำเป็นต้องอาศัยการผลิตแบบอุตสาหกรรม การใช้เครื่องมือเครื่องจักรช่วยในการผลิต การผลิตระบบโรงงาน (factory System) จึงเกิดขึ้น

3.5 ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

วรุช สุวรรณฤทธิ์ (2549 : 74) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีผลต่อมนุษย์และสังคมหลายประการ ดังนี้

3.5.1 ทำให้มนุษย์เกิดความสะดวกสบายในด้านต่างๆ เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งต่างๆ ขึ้นเพื่อใช้งานแทนมนุษย์ เป็นต้น

3.5.2 ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านการผลิตสินค้าและสิ่งต่างๆ มากขึ้น

3.5.3 ทำให้เกิดการวางแผนพัฒนาสังคมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของมนุษย์

3.5.4 ทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมเกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และมีผลทำให้วิถีมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

3.5.5 ทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural lag) ขึ้นได้หากอัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเกิดขึ้นไม่เท่ากัน เช่น มีถนนมีรถยนต์ที่ทันสมัย แต่คนในสังคมไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร เป็นต้น

3.5.6 ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคม เพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นนั้น คนในสังคมบางส่วนสามารถปรับตัวได้ จึงนำไปสู่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นและนำไปสู่ความไม่เป็นระเบียบของสังคมดังกล่าวแล้ว

3.5.7 ทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นได้ ถ้าหากว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ทำให้คนในสังคมมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น มลพิษ อาชญากรรม ยาเสพติด เป็นต้น

4. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1 ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความสามารถ ทักษะ และความสามารถที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของคนไทย อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้มาตลอดทุกด้านที่ผ่านกระบวนการ สืบทอด ปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี ในการสร้าง

ผลงานแก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (อมรรัตน์ ธีเพ็ญ และคณะ 2551 : 22)

ธวัช ปุณโณทก กล่าวว่า ภูมิปัญญายังหมายถึง ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา การไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าว โดยการใช้ควาย รู้จักสานกระบุง ตระกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเอาดินขี้กระทามาแช่น้ำคั้นให้เค็ลคแห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น (ธวัช ปุณโณทก, อ้างถึงใน กฤษณา วงษาสันต์ 2542 : 254)

ยศ สันตสมบัติ (2542 : 48) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในบริบททางกายภาพ และวัฒนธรรมของปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศชุดหนึ่ง การทำลายระบบนิเวศท้องถิ่น เช่น การปรับเปลี่ยนดินที่อยู่ที่ทำกิน หรือการอพยพชาวเขาลงจากดอย จึงอาจเป็นการทำลายองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีคุณค่ามหาศาลให้สูญหายไปอย่างไม่มีวันหวนกลับ

ประเวศ วะสี (2532 : 75, อ้างถึงใน วรวิฑู สุวรรณฤทธิ์ และคณะ 2549 : 148) ให้แนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะที่เชื่อมโยงกันหมดในทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ การศึกษา วัฒนธรรม จะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันหมด

จากความหมายของภูมิปัญญาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาหมายถึง ความรู้ ความคิด ค่านิยม และความเชื่อ ทั้งในสิ่งที่เป็นนามธรรมรูปธรรมของชาวบ้านในสังคมนั้น ที่เกิดจากประสบการณ์ของตนเองหรือประสบการณ์เดิมผสมผสานความรู้ใหม่ๆ ที่มีการสืบทอดกันมาภายในสังคม ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง สามารถนำมาใช้ประโยชน์ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม และวัฒนธรรมได้

4.2 ลักษณะของภูมิปัญญา

ผลงานชิ้นนี้เกี่ยวข้องกับระดับปริญญาตรี

2 ประการคือลักษณะของภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ กระบวนการคิด โลกทัศน์ ชีวทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อ คุณค่า และความหมายที่คนให้แก่สรรพสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ตลอดจนปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคล เช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้นลักษณะของภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลผลิตขององค์ความรู้ของคนในสังคมนั้นๆ เช่น ศิลปหัตถกรรม รูปแบบการทำเกษตรกรรม ดนตรี อุปกรณ์ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ซึ่งถึงแม้ว่าภูมิปัญญาจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของคุณลักษณะ แต่พบว่าภูมิปัญญามีคุณลักษณะสำคัญที่มีความสอดคล้องสรุปได้ดังนี้

4.2.1 เป็นองค์รวม (holistic) คือ มีบูรณาการกับองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ บุคคล สังคมและธรรมชาติ

4.2.2 ให้ความสำคัญกับคุณภาพ และเอกภาพขององค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.2.3 มีความเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ของสังคมทั้งระบบ

4.2.4 มีความหลากหลาย (diversity)

4.2.5 มีพลวัต (dynamic) คือ มีการเปลี่ยนแปลงและมีความยืดหยุ่นตามสภาพสังคม วัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา

4.2.6 ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

4.3 ประเภทของภูมิปัญญา

เสรี พงศ์พิศ (2536 : 147, อ้างถึงใน วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ 2549 : 148 – 149) ได้แบ่งภูมิปัญญาไทยเป็น 2 ระดับ คือ ระดับชาติและระดับท้องถิ่น

4.3.1 ภูมิปัญญาระดับชาติ เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่างๆ ในอดีต การเสียเอกราช การสร้างเสริมความศิวิไลซ์ให้กับชาติตราบนานทุกวันนี้ เช่น กรณีการกอบกู้เอกราชของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช การป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นเหมือนขึ้นสมัยล่าอาณานิคม เป็นต้น

4.3.2 ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นท้องถิ่นนั้น เป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ปัญหาในชีวิตของตน หรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งได้ใช้ชีวิตดวกรับป่าเขาน้ำ ปลา ฟัน นก ดิน หญ้า สัตว์ป่า พืช แมลง และธรรมชาติรอบตัวเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของพวกเขา

4.4 การถ่ายทอดภูมิปัญญา ระดับปริญญาตรี

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550 : 19 - 25) กล่าวว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาสามารถกระทำได้หลายวิธี แต่ละวิธีจะแตกต่างกันไป ซึ่งโดยทั่วไป ประชาชนหรือผู้ถ่ายทอดจะคำนึงถึงคุณสมบัติของผู้รับการถ่ายทอด และองค์ความรู้ที่จะถ่ายทอดเป็นหลัก จากการศึกษาภาคสนามพบว่า ความแตกต่างในคุณลักษณะส่วนบุคคลและกลุ่มของผู้รับการถ่ายทอด เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดซึ่งประชาชนหรือผู้รู้ ใช้ประกอบการตัดสินใจว่าจะถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่นั้นหรือไม่อย่างไร รองลงมาได้แก่ความยากง่าย ปริมาณและคุณภาพของความรู้ที่จะถ่ายทอด ซึ่งมักพิจารณาร่วมกับที่มาของรู้นั้น ๆ เช่น หากรู้นั้นยึดโยงอยู่กับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ รูปแบบ

และปริมาณการถ่ายทอดมักมีขอบเขต ทั้งขอบเขตในเชิงปริมาณและขอบเขตเชิงคุณภาพของความรู้ที่จะถ่ายทอดเป็นต้น

โดยทั่วไปพบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สำคัญมีอยู่ 2 วิธี คือ การถ่ายทอดโดยตรงและการถ่ายทอดโดยอ้อม แต่ละวิธีจะมีรายละเอียดของวิธีการ รูปแบบ และขั้นตอนที่แตกต่างกันไป พอสรุปได้ดังนี้

4.4.1 การถ่ายทอดโดยตรง ได้แก่ การถ่ายทอดโดยการบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งอาจทำได้ทั้งการบอกเล่าโดยใช้ภาษาพูดและการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เด็ก วิธีการที่เหมาะสมและใช้กันมากที่สุด ได้แก่ การเล่านิทานและการอบรมสั่งสอน ในขณะที่การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้ใหญ่ มักอาศัยวิธีการที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เช่น ในสังคมไทยใช้พิธีแต่งงานเพื่อการขัดเกลาทางสังคม (Socialisation) แก่คู่บ่าวสาวใหม่ เพื่อให้ทราบถึงวิถีการใช้ชีวิตคู่ตามที่สังคมคาดหวังและยอมรับ โดยวิธีการถ่ายทอดกระทำโดยตรงด้วยการบอกเล่าสั่งสอนโดยผู้อาวุโสที่ประสบความสำเร็จในชีวิตสมรส ผ่านพิธีการให้ศีลให้พร และพิธีกรรมต่างๆ มากมาย เช่น การหลั่งน้ำพระพุทธรูป การแห่ขันหมาก และพิธีการปูที่นอน โดยการให้ผู้อาวุโส บิดามารดาของคู่สมรสใหม่ และญาติผู้ใหญ่ซึ่งเป็นที่รักและเคารพของทั้งสองฝ่ายเป็นผู้ให้ข้อคิดแก่คู่สมรสใหม่ทั้งในช่วงการผูกข้อมือและ พิธีการการปูที่นอน เนื่องจากระบบอาวุโสถือเป็นระบบความสัมพันธ์ที่คนไทยส่วนใหญ่ยังคงยึดถือ และด้วยขั้นตอนและวิธีการอันแยบยลดังกล่าว ทำให้การรับรู้ร่วมกันถูกพัฒนาไปเป็นไปเป็นการยอมรับของคนในสังคม และการยอมรับนี้เองที่เป็นกรอบความสัมพันธ์และยึดโยงคู่บ่าวสาวเข้าไว้ด้วยกัน โดยกระบวนการทางสังคมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้คู่สมรสใหม่ได้เข้าใจถึงกฎระเบียบทางสังคม (Social rules) และการประพฤติปฏิบัติตนด้านวิถีการครองเรือนตามลักษณะและรูปแบบซึ่งสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม โดยใช้กระบวนการควบคุมทางสังคม (Social control) บรรทัดฐาน (Norms) ระบบความสัมพันธ์อันเครือญาติและคติชาวบ้าน (Folklore) เป็นเครื่องมือ

4.4.2 การถ่ายทอดโดยทางอ้อม การถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยทางอ้อมทำได้มากมายหลายวิธี เช่น การสอดแทรกภูมิปัญญาไว้ในรูปของความบันเทิงต่างๆ เช่น ภาพวาดสถาปัตยกรรม คำร้องกลอนหรือลำตัดในภาคกลาง หรือคำร้องสะล้อซอซึงของภาคเหนือ เป็นต้น โดยคำร้องเหล่านี้ผู้ถ่ายทอดมักกล่าวอ้างถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี คติธรรม คำสอนทางศาสนา หรือจารีตประเพณีต่างๆ นอกจากนี้ยังพบการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่อยู่ในรูปของจิตรกรรม เช่น ภาพวาดตามผนังโบสถ์ ที่วัดท่าพ้อ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ที่มุ่งแสดงหลักธรรมความเชื่อทางศาสนาพร้อม ๆ กับการสะท้อนความจริงแห่งชีวิตในเรื่องเกิด แก่ เจ็บ และตาย อันล้วนเป็นอนิจจัง ซึ่งจะเกิดขึ้นกับสรรพสิ่งในโลก เป็นต้น

4.5 เครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดภูมิปัญญา

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550 : 19 - 25) กล่าวว่า เครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีความแตกต่างกันไปตามประเภทของภูมิปัญญา และลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น สำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านพบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดประกอบด้วย ภาษาพูดและสัญลักษณ์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสากลพบว่า เครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดมีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จากเดิมที่ใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนสากล เช่น ภาษาอังกฤษในการถ่ายทอด แต่ปัจจุบันพบว่ามี การเพิ่มภาพ เสียง และสัญลักษณ์ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งมีเครือข่ายครอบคลุมโลกมากยิ่งขึ้นและหลากหลายรูปแบบ โดยสาระสำคัญของการถ่ายทอดภูมิปัญญาในลักษณะต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

4.5.1 การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ในอดีตเครื่องมือสำคัญที่ใช้ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน มีอยู่ในรูปแบบที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ คติชาวบ้าน (Folklore) โดยคติชาวบ้านนี้เป็นคำซึ่ง William John Thomas ชาวอังกฤษเป็นผู้คิดริเริ่มใช้ โดยคำว่า “Folklore” ได้ถูกใช้เป็นศัพท์ทางวิชาการเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1846 หมายความว่า “ความรู้ของปวงชน” แต่ต่อมาคำดังกล่าวได้เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างกว้างขวางโดยนักวิชาการและนักปราชญ์ในตะวันตก จนกระทั่งเป็นคำศัพท์ที่ยอมรับเป็นสากลในปัจจุบัน

คติชาวบ้าน หมายความว่า รูปแบบของวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะ ประกอบด้วยเรื่องราวที่หลากหลาย เช่น นิทาน ภาษิต เพลง คำกล่าว ตลอดจนรูปแบบอื่น ๆ ที่บุคคลใช้ภาษาเป็นสื่อในการติดต่อกัน หรือเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่บุคคลหนึ่ง คติชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนทุกสถานภาพ ทุกระดับชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาที่สำคัญที่สุดดอกหนึ่ง ที่จะช่วยให้นักสังคมศาสตร์สามารถไขเข้าไปทำความเข้าใจกับพฤติกรรมของบุคคล และปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดก็คือ คติชาวบ้าน

เพราะจะช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงระบบคตินองค้ความรู้ ความเชื่อ และการประพฤติปฏิบัติของบุคคลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยลักษณะที่สำคัญของคติชาวบ้านประกอบด้วย

1. เป็นการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
2. คงไว้ด้วยการจดจำหรือการปฏิบัติมากกว่าการจดบันทึก
3. ไม่ปรากฏผู้ประดิษฐ์หรือผู้แต่ง
4. ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ(ถ่ายทอดโดยการบอกเล่า ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร) และโดยการปฏิบัติ
5. เป็นสิ่งที่มีประจำอยู่กับบุคคล
6. เป็นสมบัติของสามัญชนทุกสถานภาพและทุกชนชั้น

การใช้คติชาวบ้านเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยแบ่งออกได้ 3 ประเภทหลักๆ ตามลักษณะของข้อมูลและวิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดคือ

1. ประเภทถ้อยคำ (Verbal) เช่น เพลง (Song) นิทาน (Tale) ภาษา (Proverb) ปริศนา (Riddle) ความเชื่อ (Belief) และความเชื่อทางไสยศาสตร์ (Superstition) และภาษาถิ่น (Dialect) เป็นต้น

2. ประเภทไม่ใช่ถ้อยคำ (Non – verbal) เช่น ศิลปะ (Art) สถาปัตยกรรม (Architecture) และงานฝีมือ (Handicraft)

3. ประเภทผสม (Mixed) ประกอบด้วยถ้อยคำและที่ไม่ใช่ถ้อยคำ คือ มีการผสมผสานกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น ระบำ (Dance) การเล่นเกมของเด็ก (Children game) ละคร (Drama) ประเพณี (Custom) และการรื่นเริง (Festival) เป็นต้น

4.5.2 การถ่ายทอดแบบเป็นลายลักษณ์อักษร ถึงแม้จะมีภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นจำนวนมาก ที่ถูกถ่ายทอดแบบเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ตำรายาพื้นบ้าน เป็นต้น แต่โดยทั่วไปพบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบดังกล่าวส่วนใหญ่จะพบในภูมิปัญญาหลวงเช่น การจารหรือเขียนใส่ใบลานหรือสมุดข่อย ที่ชาวใต้เรียกว่าบุดคำหรือบุดขาว หรือการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแบบอื่นๆ เป็นต้น หรือในปัจจุบันพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบเป็นลายลักษณ์อักษรนี้ มักปรากฏในรูปของงานวิจัยและตำรับตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาต่างๆ เป็นต้น

จากแนวคิดเรื่องภูมิปัญญาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาใช้เรื่องของความรู้ที่เกิดจากพัฒนาของข้อมูล (Data) มาสู่สารสนเทศ (Information) สู่ความรู้ (Knowledge) และสู่ปัญญา (Wisdom) ตามแนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ที่เชื่อกันในสังคมอุตสาหกรรม แต่ในทางตรงกันข้าม ภูมิปัญญาสามารถถูกพัฒนาขึ้นมาในหลากหลายทิศทาง กล่าวคือ สามารถถูกพัฒนาขึ้นมาจากการมีระบบคิดในเชิงเหตุผลของปราชญ์หรือผู้รู้ในชุมชนท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีรากฐานของการปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคม และการปฏิบัติสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของมนุษย์ในแต่ละสังคม ดังนั้น การนำภูมิปัญญาเฉพาะในส่วนของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น มาจัดทำระบบฐานข้อมูล และจัดทำระบบความรู้ เพื่อนำไปขายในรูปของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นต่าง ๆ จึงเป็นเพียงมิติหนึ่งของการถ่ายทอดภูมิปัญญา และอาจไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของการพัฒนาการด้านความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งอาจนำไปสู่การเสื่อมสลายลงของระบบคิดเชิงเหตุผล ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวมและมีบูรณาการกับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคมได้ ซึ่งในท้ายที่สุด อาจนำมาสู่ความล้มเหลวของการจัดการความรู้ในอนาคต

5. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

5.1 ความหมายเศรษฐกิจชุมชน

คำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” มีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน หรือที่เกี่ยวข้องกันอีกอย่างก็คือ คำว่า “เศรษฐกิจชาวบ้าน” “ธุรกิจชุมชน” ซึ่งต่างก็มีความหมายแตกต่างกันออกไป ตามคำจำกัดความที่มาจากมุมมองด้านต่างๆ เช่น มองจากองค์ประกอบของธุรกิจ ซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการทางด้านเงินทุน การผลิต การตลาด การบริโภคที่ต่างกันตรงขนาดของธุรกิจและมูลค่าทางเศรษฐกิจ มุมมองในด้านเป้าหมาย ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาคุณธรรมของคน เป็นต้น

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544 : 2) กล่าวว่าลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนโดยให้ความสำคัญในระดับครอบครัว กล่าวคือ ครอบครัวจะเป็นหน่วยผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด อันเป็นแรงงานที่พึ่งในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในสังคมก่อน ที่สำคัญเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจาก เป็นการพัฒนาด้วยความสามารถของตนเองที่อยู่บนเส้นทางชีวิตของตัวเองนั่นเอง

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 88) กล่าวว่าเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วยกิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมการซื้อขายและการบริโภคของชุมชนและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่าและกำไรของชุมชน

ประเวศ วะสี (2541 : 18) กล่าวว่าเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องเดียวกัน และไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจเท่านั้นแต่เป็นเรื่องสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา จิตใจ ศิลธรรม และสุขภาพ พร้อมกันไปในตัวฉะนั้นทุกฝ่ายไม่ว่าสังกัดองค์กรใด ควรเข้ามาร่วมมือกันส่งเสริมเศรษฐกิจพื้นฐาน โดยส่งเสริมให้เกิดประชาคมตำบลที่ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมเศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจชุมชน

จากความหมายของเศรษฐกิจชุมชนสรุปได้ว่าเป็นการดำเนินการด้านกิจกรรมเช่น เรื่องการค้าขายในชุมชน การทำการเกษตรรวมถึงการประกอบอาชีพในชุมชน อาจจะมีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มการค้า เพื่อเพิ่มศักยภาพการค้าขายในชุมชนให้เข้มแข็ง ผลที่ได้คือสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ประเวศ วะสี (2541 : 18) ได้กล่าวถึงลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงแบบทอดทิ้งกันมีดังนี้

1. พอเพียงสำหรับทุกคนในครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่น ได้ คนที่ไม่รู้จักพอที่จะรักคนอื่นไม่

เป็นและจะทำลายและบริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย

3. สิ่งแวดล้อมเพียงมีการอนุรักษ์และการเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้มีแหล่งประกอบอาชีพและทำมาหากินได้

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง มีการรวมตัวเป็นชุมชนเข้มแข็ง ทำให้แก้ปัญหาความยากจน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาสังคมต่างๆ ในชุมชน

5. ปัญหาพอเพียงมีการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียงกล่าวคือ มีวิถีชีวิตสัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายเศรษฐกิจวอร์สัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมีความมั่นคงไม่ใช่ুবวาบเดี่ยวนั้นเดียวรายแบบกะทันหัน

กรมการปกครอง (2541 : 93 – 94) ได้เสนอกรอบแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชนต้องประกอบด้วย

1. ปณิธาน เศรษฐกิจชุมชนอันเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติก็เหมือนกับเรื่องทางการเมือง การศึกษา และการพัฒนาสังคมที่ผู้เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจและความมุ่งมั่นร่วมกันว่าการกระทำของเรานั้นก็เพื่อความรุ่งเรือง และความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมไทยและประเทศไทยทั้งมวล ในการนี้มีความจำเป็นที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับบนคือประเทศ อีกทั้งต้องสัมพันธ์กับการเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การเน้นความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนใดๆ คงไม่ช่วยให้กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนบรรลุปณิธาน

2. ทำอะไร เศรษฐกิจชุมชนไม่ใช่ของใหม่สุดจ้าวแต่อย่างใด แท้จริงก็คือการทำงานเพื่อการดำรงชีพในแนวสัมมาชีพเพื่อการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์อื่นในหมู่บ้านนั่นเอง ดังนั้นชาวบ้านที่สนใจจะรวมกลุ่มในการ

2.1 ปลูกพืช (ได้แก่ ข้าว พืชไร่ ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ สมุนไพร) เลี้ยงปศุสัตว์ และสัตว์น้ำอยู่รวมในพื้นที่เดียวกัน กิจกรรมการผลิตที่เกี่ยวข้องการเกษตร เช่น การแปรรูปข้าว ผลไม้เป็นน้ำผลไม้และน้ำผลไม้ การแปรรูปสมุนไพรเป็นสมุนไพร

2.2 กิจกรรมการผลิตนอกการเกษตร เช่น การร่วมทำอัฐบด็อก การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป

2.3 กิจกรรมบริการเช่นการบูรณะโบราณสถานในพื้นที่ร่วมกับผู้นำและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับหารายได้เข้าหมู่บ้าน

3. ทำกับใคร ชาวบ้านอาจรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการหรือใช้กลุ่มที่เป็นนิติบุคคล เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร มูลนิธิหรือสมาคม เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมที่กล่าวไปแล้ว หรือเขาอาจร่วมกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่พัฒนาของรัฐ (เช่น พัฒนาการตำบล เกษตร

ตำบล) นักวิชาการ ซึ่งอาจจะเรียกรวมกันว่าพหุภาคีในการแปรรูปผลผลิตหรือทำการตลาด อีกทั้งอาจร่วมทุนกับพ่อค้าหรือนักอุตสาหกรรมทำการผลิตและแปรรูปเป็นสินค้าตามที่ผู้บริโภคต้องการ

4. ทำอย่างไร โดยรวมกลุ่มตั้งได้กล่าวแล้วทำการผลิต แปรรูป แลกเปลี่ยนสินค้าขาย

5. ทำทำไม เนื่องจากชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน บ้างก็อยู่ที่ระดับพอมิพอกิน และบ้างก็อยู่ที่ระดับเพื่อการค้า ดังนั้นการรวมกลุ่มกันผลิตจึงอาจเพื่อความตั้งใจเพื่อให้เกิดพอกอยู่พอกิน เพื่อความพึงพอใจ เพื่อให้คุ้มกับการลงทุน และเพื่อกำไร

6. เพื่ออะไร โดยที่การรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้ถือว่าการรวมตัวในระดับล่างสุดของสังคม ดังนั้นการร่วมกันทำงานก็เพื่อให้เกิดผลให้คนมีความสุข เมื่อต่างก็พึงพอใจแล้วก็จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

5.2 ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2545 : 135) กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน เริ่มได้รับการยอมรับจากการพลัดพลิงของแนวคิดทุนนิยมจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ สังคมและภูมิปัญญา เมื่อปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ถือว่าเป็นภาพสะท้อนการต่อสู้สองแนวคิดคือ กระแสการพัฒนาแนวของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือแนวทางเศรษฐศาสตร์ชุมชน หรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นการต่อสู้ทางความคิดและนโยบายที่สำคัญที่สุดในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ยึดแนวคิดทุนนิยม จึงก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนและแนวทางนี้เป็นเศรษฐกิจทุนนิยมที่ครอบงำจากต่างชาติ รวมทั้งส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมตามมา ดังนั้นในสวนภาครัฐได้กำหนดแนวนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน โดยการนำปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนา เพื่อให้ประเทศไทยรอดพ้นวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

ลักษณะสำคัญ 5 ประการของเศรษฐกิจชุมชน มีดังนี้

กรมการปกครอง (2541 : 12 – 13) ได้กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง มีสาระสำคัญ 5 ประการดังนี้

ประการแรก การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศจะต้องเริ่มที่ชุมชนในชนบทหรือภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ จุดสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนคือ การยึดชุมชนเป็นหลัก ประชาชนต้องสามัคคี ร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน พึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งรูปแบบนั้นต้องเริ่มจากการผลิตพื้นฐานตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 เป็นการทำการเกษตรผสมผสาน ที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องเข้าไปให้ความช่วยเหลือสนับสนุนพี่น้องชาวชนบทที่มีที่ดินขนาดเล็ก ด้วยการจัดหาสระน้ำในแปลงไร่นาของเกษตรกร และทำแหล่งน้ำ

ขนาดเล็กในพื้นที่สำหรับเติมน้ำให้แหล่งน้ำในแปลงไร่นา ขณะเดียวกันก็เป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหากล้วยแล้งในช่วงฤดูแล้งด้วย ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก

ประการที่สอง การรวมกลุ่มของประชาชนต้องใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเป็นปัจจัยที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิก เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่สมาชิกเห็นประโยชน์เป็นรูปธรรม

ประการที่สาม ประชาชนในชนบทได้มีการรวมกลุ่มมานานแล้ว ซึ่งมีทั้งที่ประสบปัญหาและประสบความสำเร็จที่สามารถพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตัวเองได้มีอยู่มากมาย แต่กลุ่มเหล่านี้กระจายกันไปอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ขาดการเชื่อมโยงกัน ดังนั้นหากจะสร้างความเข้มแข็งในกลุ่มชาวบ้าน จะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้น

ประการที่สี่ ปัญหาพื้นฐานของภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนชนบท ก็คือ “การตลาด” การแก้ปัญหา ก็คือ การจัดให้มีตลาดนัดชุมชนหรือร้านค้าชุมชนในทุกอำเภอ เพื่อให้เกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพนำผลผลิตออกมาจำหน่าย

ประการที่ห้า ประชาชนในชนบทยังขาดการปรึกษาหารือร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชน จำเป็นต้องจัดให้มีการประชุมประชาคมเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนระดับอำเภอในทุกอำเภอ เพื่อให้เป็นเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

6. สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลบางหลวง

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลบางหลวง (เทศบาลตำบลบางหลวง 2553 : 4 – 5) มีรายละเอียดดังนี้

6.1 ประวัติการจัดตั้งเทศบาล

เพลงามลิขิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี

กรกฎาคม 2499

เทศบาลตำบลบางหลวง เดิมเป็นสุขาภิบาล ตั้งเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2499 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 73 ตอนที่ 60 ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2499 และได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2542 ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาล พ.ศ. 2542 เป็นเทศบาลชั้น 6 และตาม โครงสร้างปัจจุบันถูกจัดเป็นเทศบาลขนาดกลาง

6.2 ลักษณะที่ตั้ง

เทศบาลตำบลบางหลวง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน อยู่ในเขตอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ทั้งหมด 1.5 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลบางหลวงประกอบด้วย หมู่ที่ 1,2,3,6 (บางส่วน) และหมู่ที่ 13 (บางส่วน) ตำบลบางหลวง และ

หมู่ที่ 6 ตำบลหินมูล (บางส่วน) ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองนครปฐม ประมาณ 46 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอบางเลน ประมาณ 14 กิโลเมตร

อาณาเขต เทศบาลตำบลบางหลวง มีอาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ ติดกับ อบต. บางหลวง

ทิศใต้ ติดกับ อบต. บางหลวง

ทิศตะวันออก ติดกับ อบต. หินมูล

ทิศตะวันตก ติดกับ อบต. บางหลวง

6.3 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบภาคกลางตอนล่างในเขตลุ่มแม่น้ำท่าจีน เป็นพื้นที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีป่าภูเขา มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 2 เมตร สภาพทั่วไปเป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ซึ่งไหลผ่านจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ผ่านชุมชนบางหลวง นอกจากนี้ยังมีคลองบางหลวงไหลผ่านทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ

6.4 ประชากร

ตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2553 มีประชากรรวม 2,315 คน แยกเป็นชาย 1,120 คน หญิง 1,195 คน จำนวนครัวเรือน 620 ครัวเรือน

6.5 ชุมชน

เทศบาลตำบลบางหลวง ได้ดำเนินการจัดตั้งชุมชน จำนวน 5 ชุมชน ประกอบด้วย

ชุมชน 1 (ตลาดบางหลวง)

ชุมชน 2 (โรงเจ)

ชุมชน 3 (ศาลเจ้าแม่ทับทิม)

ชุมชน 4 (หน้าวัด)

ชุมชน 5 (หลังวัด)

6.6 การประปา

ในปัจจุบันเทศบาลตำบลบางหลวง ได้ดำเนินการกิจการประปาเอง โดยขุดเจาะบ่อบาดาลและก่อสร้างหอถังสูง จำนวน 4 แห่ง เพื่อบริการน้ำประปาให้แก่ประชาชนในเขตเทศบาล และในแต่ละวันผลิตน้ำประปาได้ 700 ลูกบาศก์เมตร ประชาชนใช้น้ำเฉลี่ย 573 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน

6.7 การไฟฟ้า

ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบางหลวง ใช้บริการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค โดยใช้ทุกครัวเรือน สำหรับไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะมีครอบคลุมทุกพื้นที่

6.8 ด้านเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและบริการ ประมาณร้อยละ 70 รองลงมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 15 ประกอบอาชีพรับจ้างร้อยละ 10 และอื่นๆ ประมาณร้อยละ 5

6.9 การศึกษา

มีสถานศึกษาเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 1 แห่ง ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 1 แห่ง สถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา - มัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลบางหลวง
2. โรงเรียนวัดบางหลวง
3. โรงเรียนเจียนหัว

6.10 การสาธารณสุข

มีสถานอนามัยจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ สถานอนามัยบางหลวง

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิวัฒน์ อมาตยกุล (2549) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาปัจจัยทางสังคม ผลกระทบ และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ด คือ เครื่องข่าของคักรทางสังคม กิจกรรมสำคัญทางศาสนา ความสามัคคี และความร่วมมือกันในชุมชน การเปลี่ยนแปลงจากการที่ชุมชนเกาะเกร็ดถูกพัฒนาขึ้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม คือ ด้านเศรษฐกิจ พบว่าการพัฒนาดังกล่าว สร้างงาน สร้างรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน ด้านสังคม พบว่ามีการฟื้นฟูขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิต ของชาวอัญญาในอดีตให้กลับคืนมา ด้านวัฒนธรรม พบว่าเกาะเกร็ดมีการรับวัฒนธรรมจากแหล่งอื่น ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรมของชาวชุมชนเกาะเกร็ด พบว่า ยังมีการสืบทอด เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร การประกอบพิธีกรรม ยังคงทำในรูปแบบดั้งเดิม การผลิตเครื่องปั้นดินเผา วิธีการ แบบดั้งเดิมได้มีการอนุรักษ์ไว้ให้คนทั่วไปได้เห็น อย่างไรก็ตามได้มีการประยุกต์วัฒนธรรม ประเพณี บางด้านให้เข้ากับรูปแบบใหม่ๆ

คำหล้า ใจสัตย์ (2549) ศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนในชุมชนที่มีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม” ผลการวิจัยพบว่า ก่อนปี พ.ศ. 2521 ชุมชนบ้านป่าห้ำเป็นชุมชนชนบท ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่หลังจากปี พ.ศ. 2521 ได้มีการขยายตัวของตัว

เมืองเชียงใหม่ มีผลทำให้สภาพชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเหตุปัจจัยหลายประการเช่น ชาวบ้านถูกเวนคืนที่ดินเพื่อใช้สร้างมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร การศึกษา มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากภายนอกชุมชนเพื่อเข้ามาก่อสร้างและเรียนหนังสือ ซึ่งมีผลทำให้คนในชุมชนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพอื่น ที่สามารถเรียนรู้ฝึกฝนและพัฒนาได้เช่น อาชีพค้าขาย อาชีพบริการซักรีดเสื้อผ้า หอพัก บริการตัดผม เสริมสวย รับจ้างทั่วไป กรรมกรก่อสร้าง พนักงานบริษัท เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น ชุมชนต้องเรียนรู้และดิ้นรนเอาตัวรอดในการประกอบอาชีพและมีผลกระทบกับความสัมพันธ์ทางสังคมเช่น การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกมากขึ้น ทำให้อาชีพและรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนมีความหลากหลาย สลับซับซ้อน และมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จากความสัมพันธ์แบบเดิมที่เป็นความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งมีความผูกพันกับการประกอบพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ของชุมชน ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่สนิทสนมกันจะช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน เปลี่ยนเป็นการให้สิ่งของและจ้างด้วยเงินทดแทน แลกเปลี่ยนแรงงานและเข้าร่วมพิธีกรรมในชุมชน ซึ่งนานๆ ครั้ง ญาติพี่น้องจะพบปะกันเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือประเพณีที่สำคัญ เนื่องจากไม่มีเวลาและต้องออกไปทำงานภายนอกชุมชน ทุกคนมุ่งที่จะหารายได้และผลประโยชน์ อันเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น การให้ความร่วมมือในงานส่วนรวมของครอบครัวและชุมชนจึงลดน้อยลง

พิมุข ชาญชนะวัฒน์ (2546) ศึกษาเรื่อง “การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ : กรณีศึกษาชาวไทยใหญ่ หมู่บ้านถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมอย่างมาก โดยมีผลมาจากปัจจัย 2 ด้าน คือ ปัจจัยแรกเป็นปัจจัยภายใน ประกอบด้วย การเพิ่มประชากร ความต้องการเป็นคนไทย ความต้องการด้านวัตถุ ลักษณะทาง เชื้อชาติ - วัฒนธรรมที่ใกล้ชิดกับคนไทย และสภาพด้านภูมิศาสตร์ของชุมชน ส่วนปัจจัยที่สองเป็นปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย การพัฒนาของรัฐ การพัฒนาจากบุคคลและองค์กรอิสระ และการอพยพของประชากรจากต่างถิ่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลานี้คือ ความ พยายามของชาวไทยใหญ่ที่จะก่อให้เกิดสภาพแห่งความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่มีความแตกต่างไปจากอดีต อันจะมีผลทำให้ชาวไทยใหญ่หมู่บ้านถ้ำลอด สามารถดำรงชีพอยู่รอดได้ต่อไป

เขาวลัทธิ ศรีสุกใส (2545) ศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม – เศรษฐกิจและวัฒนธรรม : ศึกษากรณี ชาวเลสังกาอู้อ.เกาะลันตา จ.กระบี่” ผลการวิจัยพบว่าการขยายตัวของเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ การขยายตัวของอำนาจรัฐและธุรกิจท่องเที่ยวอันเป็นผลมาจากการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพภายในชุมชนเปลี่ยนไปเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้า

มากขึ้น ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ขึ้นในชุมชน ส่งผลทำให้แบบแผนชีวิตทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ด้านวัฒนธรรม รับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาปฏิบัติ ทำให้คนในชุมชนมีค่านิยมทางด้านวัตถุ การเข้าร่วมวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างคนในชุมชนเข้าร่วม น้อยลง แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยพื้นฐานความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังมีสำนึกในบรรพบุรุษร่วมกัน มีความเป็นเครือญาติในชุมชน จึงทำให้ชาวเลรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ภาษา และวิถีการดำรงชีวิต สิ่งเหล่านี้ถึงแม้จะไม่เข้มข้นเหมือนในอดีต แต่ก็เป็แรงยึดเหนี่ยวทางสังคมที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นไปอย่างไม่ววดเร็วนัก

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวม ข้อมูลด้วยตนเอง โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามและข้อมูลทางเอกสารประกอบ โดยมีวิธีวิจัยแบ่งเป็น ขั้นตอนดังนี้

1. แหล่งข้อมูลเบื้องต้น

1.1 การศึกษาจากเอกสาร ศึกษาเอกสารต่างๆ (Documentary Study) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จากสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ และจากข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา

1.2 การศึกษาภาคสนาม ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) จึงต้องให้การสัมภาษณ์เป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเตรียมประเด็นต่างๆ ในเรื่องที่จะ ศึกษาเอาไว้ มีแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามแบบปลายเปิด แล้วใช้วิธีการซักถามแบบพูดคุยสนทนาใน บรรยากาศที่เป็นกันเองมากที่สุด ในการซักถามประเด็นต่างๆ จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามเรื่องที่ พูดคุยสนทนา การสัมภาษณ์แต่ละรายอาจใช้คำถามที่แตกต่างกันไปในเรื่อง

2. วิธีที่ใช้ในการวิจัย

ผลงานวิจัยนักศึกษาระดับปริญญาตรี

2.1 การสำรวจภาคสนาม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เดินทางออกไปสำรวจชุมชน ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เพื่อศึกษาแหล่งข้อมูลของตลาดชุมชน สำรวจวิธีการค้าขายและวิถีชีวิต ของคนในชุมชน

2.2 การสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ผู้นำชุมชนและผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ไม่จำกัดเพศและอายุซึ่งอาศัยอยู่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นระยะเวลา ยาวนาน การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 วิธีที่ผู้วิจัยได้ศึกษาคือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกโดยมีการตั้งประเด็นคำถาม

ในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา โดยมีการพูดคุยสนทนาในบรรยากาศที่เป็นกันเองมากที่สุด เพื่อที่จะได้นำข้อมูลเหล่านี้ทำการวิเคราะห์ต่อไป

3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยในครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ซึ่งบุคคลเหล่านี้ มีความเป็นอยู่มาตั้งแต่เด็กจนเติบโต ได้เรียนรู้วิถีชีวิตการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม รู้ว่าประวัติศาสตร์ในชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร และให้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน ตรงกับประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

4.1 แนวคำถามในการวิจัย

4.2 สมุดบันทึกการสังเกตและการซักถาม

4.3 แนวทางการสัมภาษณ์และแบบการสังเกต

4.4 กล้องถ่ายรูป เพื่อบันทึกภาพบ้านเรือนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

4.5 เครื่องบันทึกเสียง เพื่อเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมและครบถ้วนโดยเฉพาะข้อมูลที่สำคัญ ที่ผู้วิจัยไม่สามารถบันทึกไว้ทั้งหมดได้ทัน ในขณะที่มีการสัมภาษณ์

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยที่มาของแหล่งข้อมูลได้แก่ ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) จากการค้นคว้าจากสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร มารวบรวม แล้วใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนสำคัญในการทำวิจัย คือ การตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

6.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบของข้อมูลนั้น จะต้องตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล

6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือการตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร แทนการใช้ผู้วิจัยคนเดียวทั้งหมด ซึ่งจะสร้างความเข้าใจได้ดีกว่าผู้วิจัยเพียงคนเดียว

6.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าผู้วิจัยสามารถใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมตีความข้อมูลแตกต่างกันได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งอาจทำได้ง่ายกว่าถ้ายังอยู่ในระดับสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) และแนวคิด ขณะลงมือตีความสร้างข้อสรุปเหตุการณ์แต่ละอย่าง การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีนี้เป็นการตรวจสอบที่ทำได้ยากกว่าการตรวจสอบด้านอื่นๆ

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ขั้นตอน คือ

7.1 วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสรุปแต่ละบุคคลรวบรวมและ จัดหมวดหมู่ ทำความเข้าใจและอธิบายตามประเด็นที่ศึกษา

7.2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยรวม โดยการนำข้อมูลที่จัดหมวดหมู่เรียบร้อยแล้วในแต่ละบุคคลมาทำการวิเคราะห์ ตีความหมายและอธิบายลักษณะความสัมพันธ์เชื่อมโยงในประเด็นต่างๆ ในภาพรวมและหาข้อสรุป

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ระดับลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 นับตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2446 (ร.ศ. 122) ตลาดบางหลวงผ่านการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสมตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชาวบ้าน ส่งผลให้สามารถดำรงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122
2. วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122
 - 2.1 ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม
 - 2.2 ด้านเศรษฐกิจ
 - 2.3 ด้านการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร
 - 2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

1. ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีตเป็นชุมชนการค้าริมแม่น้ำท่าจีนขนาดใหญ่ มีประวัติความเป็นมายาวนาน อดีตตลาดแห่งนี้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเดินทางในสมัยก่อนเดินทางโดยใช้การสัญจรทางน้ำทางเดียว สะดวกต่อการขนส่งแลกเปลี่ยนและซื้อขายสินค้า ต่อมาช่วงหลังตลาดแห่งนี้มีความซบเซาลง เนื่องจากการพัฒนาของระบบการขนส่งและการคมนาคม ทำให้เศรษฐกิจการค้าถดถอย ปัจจุบันตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลับมาเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอีกครั้ง ดังนั้นสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จำเป็น

อย่างยิ่งที่ต้องศึกษาถึงภูมิหลังของชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ศึกษา สร้างองค์ความรู้พื้นฐานให้กับชุมชน และเป็นการปูทางไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

สำหรับเนื้อหาในส่วนแรก ศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไป บรรยากาศภายในชุมชนปัจจุบันของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ส่วนที่สองศึกษาประวัติความเป็นมาของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เริ่มตั้งแต่การก่อเกิดชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีตจนพัฒนามาสู่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในปัจจุบัน

1.1 สภาพทั่วไปของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นตลาดโบราณที่มีอายุกว่า 100 ปี ตั้งอยู่ที่อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีลักษณะเป็นห้องแถวไม้โบราณ 2 ชั้น ยาวติดกันทั้งสองฟาก ตั้งแต่ถนนถึงแม่น้ำจำนวน 130 ห้อง หรือประมาณ 200 เมตร ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ถือเป็นอัตลักษณ์เฉพาะอย่างหนึ่งของบางหลวง ห้องแถวไม้ตั้งขนานกับริมแม่น้ำท่าจีน ก่อสร้างโดยมีลักษณะเป็นเหล่าเต็งไม้ ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยและจีน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันตลาดแห่งนี้ยังคงรายล้อมไปด้วยบรรยากาศเก่า ๆ ของร้านค้าที่มีมากกว่า 50 ร้าน มีสินค้าหลากหลายชนิดตั้งจำหน่าย ล้วนทรงคุณค่าในอดีตเช่น หมากฝรั่งมานูหรีตราแมวสีดำ ลูกโป่งวิทยาศาสตร์ และหมากฝรั่งรานกแก้ว ฯลฯ ถูกนำกลับมาวางจำหน่ายอย่างแพร่หลาย ทำให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ปัจจุบันไม่เพียงแต่เป็นตลาดโบราณ ยังเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ของเก่าที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 1 ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ปัจจุบัน

ปัจจุบันตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดโบราณ ทำให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง เนื่องจากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมายังตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 สะดวกสบายขึ้น โดยรถประจำทางหรือรถยนต์ส่วนตัว ภายในตลาดมีสินค้าหลายประเภทของใช้ในชีวิตประจำวัน ของกินหลากหลายชนิดจำหน่าย สามารถเลือกซื้ออาหารคาวหวาน หรือสั่งอาหารมานั่งรับประทาน พร้อมชมวิวบนแพริมน้ำท่าจีน ซึ่งทางเทศบาลได้จัดสร้างไว้บริการ เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์จะมีวงดนตรีมาเล่นดนตรีให้ฟังฟรี นักร้องในวงเป็นชาวบ้านบางหลวง กิจกรรมเหล่านี้ทำให้นักท่องเที่ยวที่รับประทานอาหารบนแพริมน้ำเพลิดเพลิน ถ้าใครสนใจอยากจรร้องเพลง สามารถขอไม่ร้องได้ ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ วันหยุดนักขัตฤกษ์และช่วงเทศกาลต่างๆ จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาที่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 คึกคักเป็นพิเศษ เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสนใจตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ผ่านสื่อรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ เช่นละครเรื่องคมแฝก รายการพินิจนคร รายการทั่วถิ่นแดนไทย ฯลฯ ส่งผลให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไปอย่างกว้างขวาง

การท่องเที่ยวตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นตลาดโบราณเก่าแก่แห่งหนึ่งของอำเภอ บางเลนจังหวัดนครปฐม ซึ่งในอดีตเคยเป็นตลาดที่มีความเจริญรุ่งเรือง มีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ เนื่องจากในอดีตตลาดบางหลวงแห่งนี้ ไม่เพียงแต่เป็นที่ซื้อขายสินค้าเท่านั้น ยังเป็นศูนย์รวมความบันเทิงอีกด้วย สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในอดีตชาวบ้านในตลาดแห่งนี้ยังคงคอยดูแลและอนุรักษ์ไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาชมเครื่องใช้โบราณและสิ่งของต่างๆ และสถานที่สำคัญของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อาทิเช่น

1. พิพิธภัณฑ์บ้านเก่าเล่าเรื่อง เป็นส่วนที่จัดเก็บของโบราณที่มีอยู่ภายในตลาดบางหลวง ภายในจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้เก่านานาชนิดเช่น จักรยาน เตร รถเหล็กหรือรถลาก ธนบัตรโบราณ แผ่นโฆษณาโบราณ ตะเกียง เป็นต้น

2. วิถีหนังบางหลวง ในอดีตเคยเป็นที่ฉายภาพยนตร์ ปัจจุบันแม้ว่าจะไม่ได้ฉายภาพยนตร์แล้ว ยังคงอนุรักษ์วิถีหนังไว้ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจศึกษาเข้ามาชม

3. โรงยาฝิ่น ในอดีตการสูบยาฝิ่นนั้นถูกกฎหมาย ชาวบ้านที่ได้มีการติดต่อกับยา ก็จะมาแวะพักสูบฝิ่นที่แห่งนี้ ต่อมาเมื่อมีกฎหมายเรื่องฝิ่นเป็นยาเสพติด โรงฝิ่นจึงถูกปิดตัวลงไป ปัจจุบันยังคงรักษาโรงยาฝิ่นไว้เพื่อประชาชนที่สนใจจะได้เข้ามาศึกษา

4. บ้านดนตรีจีน ปัจจุบันได้เปิดสอนดนตรีจีน ให้ผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้ เป็นการสืบทอดการเล่นดนตรีจีนพื้นบ้านของชาวบางหลวง

ภาพที่ 2 พิพิธภัณฑน์บ้านเก่าเล่าเรื่อง

ภาพที่ 3 วิกหนังบางหลวง

ภาพที่ 4 โรงฝิ่น

ภาพที่ 5 บ้านดนตรีจีน

1.2 ประวัติความเป็นมาของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

การกำเนิดขึ้นของตลาดเก่าบางหลวง ร.ศ. 122 ประชากรในตลาดบางหลวงส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ที่บรรพบุรุษได้อพยพโยกย้ายมาจากชวเถา มณฑลกว่างตุงประเทศจีน เมื่อร้อยปีก่อน การประกอบอาชีพ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่หนึ่งมาทำอาชีพ

เกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ตามริมแม่น้ำท่าจีน ส่วนกลุ่มที่สองเป็นพ่อค้าแม่ขายอาศัยอยู่ในตลาดบ้านเก่าเหล่าเต็งไม้ ซึ่งเป็นห้องแถวที่ปลูกติดๆ กันใช้ฝาเรือนและเสาร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายเป็นส่วนใหญ่ การเกิดขึ้นของตลาดบางหลวงสมัยก่อน จากการที่ได้สืบค้นข้อมูลกล่าวว่า มีคนมาอาศัยอยู่ก่อนยุคแรกๆ เพียงสองหลังคาเรือนเท่านั้นคือ ร้านเม่งหลี และบ้านหลงปู่เปี่ยน ร้านเม่งหลีชาวบ้านเรียกขานชื่อว่า ผู้ใหญ่ช้วน แดงอุทัย เป็นคนที่มาอยู่ก่อน เป็นผู้ใหญ่บ้านและเป็นคนริเริ่มสร้างตลาดบนขึ้น ซึ่งอยู่ติดกับทางริมแม่น้ำท่าจีน ต่อมาหลงปู่เปี่ยนเป็นคนสร้างตลาดกลางขึ้น ต่อมานายสด โรจนสุธี ก็ได้สร้างตลาดล่างขึ้นมา

ความเป็นมาของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตลาดบางหลวงเป็นชุมชนที่เก่าแก่ชุมชนหนึ่ง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน (หรือแม่น้ำสุพรรณบุรี) ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน โดยเริ่มก่อตั้งชุมชนประมาณปีพุทธศักราชสองพันสี่ร้อยสี่สิบหก (พ.ศ. 2446) ซึ่งตรงกับ ร.ศ. 122 คณะกรรมการพัฒนาตลาดบางหลวง และผู้ที่เกี่ยวข้องมีมติให้ตั้งชื่อ ตลาดบางหลวงชื่อใหม่ “ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122”

ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 คือความงามทางสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของผู้คน ภายใต้บรรยากาศของธรรมชาติ ที่ยังคงสภาพสมบูรณ์มากที่สุดในลุ่มน้ำท่าจีนตอนบน ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ยังคงความเป็นตลาดเก่าที่หาดูได้ยาก ปัจจุบันได้ถูกถ่ายทอด ปรากฏแก่สาธารณชน ในบทละครโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นจำนวนมาก (เทศบาลตำบลบางหลวง 2553 : 28 – 29)

สมัยรัชกาลที่ 5 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการประกาศจัดตั้ง มณฑล อำเภอบางและตำบลขึ้น บริเวณนี้จึงได้ชื่อว่า “ชุมชนตลาดบางหลวง” ต่อมาได้มีการสร้างวัดบางหลวงขึ้น เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2420 โดยชาวบ้านบางหลวงกับพระครูส่วน วัดบางหว้า เป็นผู้ริเริ่มสร้าง เนื่องจากเห็นว่าบางหลวงเป็นหมู่บ้านใหญ่ ยังไม่มีวัด และให้พระครูทับทิมเป็นเจ้าอาวาสปกครอง ประมาณปี พ.ศ. 2427 มีชาวลาวโซ่ง ชาวจีนและชาวจีนที่ได้สถาปนาตั้งถิ่นฐาน สร้างบ้านเรือนในรูปแบบเหล่าเต็งไม้ ที่ใช้ฝ้ายบ้าน เสาร่วมกัน ซึ่งชาวจีนได้เข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพแรก ต่อมาได้พัฒนามาเป็นการเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงหมู ทำการประมง เพื่อแลกของป่าและสมุนไพรของชาวลาวโซ่ง พอมีเงินก็สร้างบ้านค้าขายสินค้าตามที่ตนเองถนัด ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในยุคแรกมีเพียงร้านค้าไม่กี่หลังคาเรือน ขยับขยายจนกลายเป็นตลาดการค้า จากการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวไทย ชาวลาวโซ่ง และชาวจีนจนกลายเป็นตลาดกลางแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอบางเลน เป็นแหล่งทำเรือที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนสินค้า จุดพักสินค้า สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“ความเจริญเติบโตมันเริ่มหนาแน่น การทำมาหากินเริ่มแก่งแย่ง ชาวจีนอพยพ ออกมานอกเมือง คนจีนที่เข้ามาอยู่ที่นี้มี 2 - 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือทำการเกษตร ปลูกผักเลี้ยงหมู กลุ่มสองเป็นกลุ่มพวกช่าง ก็เป็นช่างตีเหล็ก ช่างทำตะเกียง ช่างทำฟัน อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่มีความรู้ ก็จะขายยา ทำยาจีน” (ถนอม เพชรหลอม 2554)

ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 สร้างโดยมีแนวคิดจากผู้นำท้องถิ่น คือผู้ใหญ่ช้วน แดง อุทัยเป็นบุคคลที่ชาวตลาดบางหลวงให้ความนับถือ ริเริ่มสร้างตลาดขึ้น บริเวณตลาดอยู่ติดกับทางริมแม่น้ำท่าจีน เรียกว่าตลาดบน ต่อมาการค้าขายของชุมชนดีขึ้น หลงจูเปี้ยะได้ก่อสร้างตลาดกลางเป็นตลาดแห่งที่ 2 และนายสด โรจนสุธี สร้างตลาดล่างขึ้นมาทำให้ชุมชนตลาดบางหลวงในอดีตเป็นชุมชนการค้าที่มีขนาดใหญ่ โดยลักษณะของตลาดคล้ายกับอักษรตัวโอใหญ่ภาษาอังกฤษ เป็นอาคารเหล่าเต่งไม้ 2 ชั้น หันหน้าเข้าหากัน ชั้นแรกเป็นห้องไว้สำหรับค้าขาย ส่วนชั้นที่ 2 เป็นส่วนที่ไว้ใช้สำหรับพักผ่อน หลังคามุงจาก ภายในตลาดมีสินค้าหลากหลาย เนื่องจากเป็นท่าเรือแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นเส้นทางสัญจรเหตุนี้ จึงมีผู้คนมาจับจ่ายซื้อสินค้ามากมาย ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จึงกลายเป็นตลาดทางเศรษฐกิจที่สำคัญ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“พวกชาวจีนอพยพมา ก็มาตั้งถิ่นฐานที่นี่ มาประกอบอาชีพต่างๆ ตั้งแต่ทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ จับกุ้ง แบบที่เราดูในหนังจีนนั่นแหละ ไว้เปี้ยะแบกข้าวสาร พอมีเงินมากขึ้นก็มีการค้าขาย ทำอาชีพที่คนจีนถนัด แรก ๆ ก็มีแค่ขายของไม่กี่หลัง ตลาดที่นี่ผู้ใหญ่ช้วน ผู้นำท้องถิ่นที่บางหลวง คิดเปิดบ้านพักเป็นตลาด ต่อมาก็หลงจูเปี้ยะ สร้างตลาดกลาง แล้วตลาดล่างสร้างโดยกำนันสด ทำให้ตลาดที่นี่มีทั้งหมด 3 ตลาด มีตลาดบน ตลาดกลาง และตลาดล่าง สร้างเป็นบ้านไม้ทั้งหมด แต่เมื่อก่อนไม่ได้มุงกระเบื้องนะ มุงคั่วจาก” (สุทธิ คงขวัญเมือง 2554)

การซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุให้ตลาดมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จำนวนร้านค้าเพิ่มขึ้นตามลำดับ การค้าขายที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตผู้คนและสภาพแวดล้อม ตลาดบางหลวง ได้พัฒนาเป็นตลาดซื้อขายที่ผู้คนมาจับจ่าย โดยตลาดบางหลวง ได้กลายเป็นที่อยู่อาศัย และร้านค้าของชุมชนชาวไทยและชาวจีน รวมทั้งชุมชนของลาว โชนงที่อาศัยบริเวณใกล้เคียง โดยพื้นที่บริเวณตลาดบน ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำที่สำคัญ ต่อมาตลาดบางหลวงเริ่มมีบทบาทและมีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้าระหว่างเมือง จึงมีผู้คนนำสินค้ามาซื้อขายกันมากมายหลายชนิด เป็นศูนย์รวมสินค้าขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของอำเภอบางเลน เปรียบเสมือนเป็นแหล่งนัดพบทางการค้าของเหล่าผู้คน สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“สินค้าที่นี่มีขายทุกอย่าง ขายผ้า ขายหอม กระเทียม วิทยุ ไฟแช็ค ตะเกียง ขายถ้วยชามจากเมืองจีน เรียกว่าอยากได้อะไรที่นี่มีหมดเลย ที่บางหลวงเนี่ยนะมีทั้งคนจีน คนไทย อาศัยอยู่

แถวนี้ ลูกหลานก็ได้อาชีพมาจากบรรพบุรุษ ทั้งทำทอง ขายยาจีน เป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญก็ได้เลยนะสมัยนั้น” (อโนมา แซ่ซิ่ง 2554)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในอดีตตลาดบางหลวง เป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญอย่างชัดเจน สำหรับสภาพทั่วไปของชุมชนตลาดบางหลวง ยังมีสภาพไม่แตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ เท่าใดนัก เพราะบ้านเรือนยังคงอยู่ในสภาพเดิมคือ บ้านไม้ 2 ชั้น หลังคามุงจาก พื้นกระดาน ฝาบ้านทำด้วยไม้ขัดแตะ ปลูกติดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ตลาดบางหลวงในอดีตถือว่าเป็นศูนย์รวมการค้าและความบันเทิงที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดนครปฐม เพราะว่าสะดวกสบายในเรื่องของการขนส่งสินค้าและการเดินทาง ตลาดบางหลวงยังคงมีวิหกหนั่งบางหลวงและโรงยาฝิ่นเปิดบริการให้ชาวบ้านและพ่อค้าที่เดินทางมาติดต่อและค้าขายในชุมชนใช้บริการ ถือว่าเป็นความบันเทิงสิ่งหนึ่งของคนในอดีต เนื่องจากการคมนาคมในอดีตใช้ทางน้ำเป็นหลัก ซึ่งชาวบ้านยังคงมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีทั้งอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย สินค้าที่ชาวบ้านและชาวเรือนำมาแลกเปลี่ยนค้าขายกับชาวป่าในอดีตนั้น มีทั้งข้าว พืชผลทางการเกษตร สมุนไพร เครื่องจักสาน เกลือ ปูน มีดพร้า ฯลฯ

จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2518 เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญขึ้นในตลาดบางหลวง มีนายทุนจากเมืองนครปฐม เข้ามาซื้อพื้นที่ตลาดบางหลวงบริเวณตลาดล่าง เพื่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ให้ชาวบ้านเช่าอยู่อาศัย แต่ชาวบ้านที่เข้ามาหากินในตลาดบางหลวงไม่เห็นด้วย เนื่องจากทำให้ชาวบ้านขาดที่อยู่อาศัยและที่เข้ามาหากิน ซึ่งบรรพบุรุษสร้างมาทำให้เกิดการต่อต้านและฟ้องร้อง ผลปรากฏว่าฝ่ายนายทุนชนะเนื่องจากที่ดินถูกขายไปอย่างถูกต้อง

ชาวบ้านตลาดบางหลวงได้รวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้น โดยคิดซื้อที่ดินกลับมาจากนายทุนพร้อมดอกเบี้ย นายทุนยื่นข้อเสนอให้ชาวบ้าน ในราคา 2,000,000 บาท ก่อให้เกิดความไม่พอใจให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมากและมีการต่อต้านนายทุนจนถึงขั้นมีการข่มขู่จะฆ่านายทุนหลายครั้ง ทำให้นายทุนต้องมาเจรจากับชาวบ้านเพื่อขายที่ดินดังกล่าว คืนให้ชาวบ้าน โดยคิดกำไรจากที่ซื้อไปเพิ่มขึ้นอีก 400,000 บาท ดังนั้นชาวบ้านในตลาดบางหลวง ช่วยกันรวบรวมเงินจากสมาชิกที่อาศัยในตลาดบางหลวง เพื่อซื้อพื้นที่ดินตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 คืนกลับมา สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“คนในตลาดรวบรวมเงิน ซื้อที่ดินกลับคืนมา เราอยู่กันมาตั้งแต่เด็ก บรรพบุรุษเราสร้างมา ออกไปจะไปอยู่ที่ไหนได้ละ ลุงออกเงิน ไป 20,000 บาท ก็ช่วยๆ กันไป ตอนนี้อ่าเช่าบ้านก็ 60 บาทได้มั้ง เขาคิดค่าเช่าเป็นตารางเมตร บ้านใครปลูกเท่าไร ขายเป็นไรก็คิดค่าเช่ากันไปตามนั้น” (สุทธิ คงขวัญเมือง 2554)

หลังจากนั้นจึงก่อตั้งบริษัทซื้อสหบางหลวงสามัคคีจำกัดขึ้น เพื่อแบ่งขายหุ้นพื้นที่ของตลาด และจัดการเก็บค่าเช่าพื้นที่ขายของในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 โดยขายหุ้นละ 1,000 บาท มีคุณชม้อย เหล่าสุนทรศิริ เป็นผู้จัดการคนปัจจุบัน ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ต้องเสียค่าเช่าที่ดินเป็นรายเดือนในอัตราตารางวาละ 2 บาทต่อเดือน ดังนั้นพื้นที่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จึงเป็นของชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ไม่มีใครสามารถเป็นเจ้าของพื้นที่ได้นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้บำเพ็ญประโยชน์ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 โดยมีอาสาสมัครจากชาวบ้านในชุมชน หากชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีเรื่องเดือดร้อนสามารถร้องเรียนได้ กลุ่มอาสาสมัครจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในปีพ.ศ. 2538 ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ครั้งนั้นคือเหตุการณ์ไฟไหม้ตลาดบน ทำให้บ้านเรือนถูกไฟไหม้ไปกว่า 30 หลังคาเรือน เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลให้ชาวบ้านอพยพออกนอกชุมชนไปอยู่ที่อื่นเป็นจำนวนมาก ทำให้จำนวนประชากรลดลง เพราะพื้นที่ที่ถูกไฟไหม้นั้นไม่ได้รับอนุญาตให้สร้างบ้านเรือนขึ้นมาทดแทน สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“ตอนนั้นเกิดไฟไหม้ ประมาณปี 2538 ไฟไหม้ตรงตลาดบน ตอนนั้นไฟแรงมาก หนีตายกันจ้าละหวั่น ตลาดที่นี่ก็เปลี่ยนแปลงไป ปกติแล้วตลาดบนก็มีร้านค้าขายสินค้า พอไฟไหม้ ก็ห้ามปลูกบ้านเรือน ‘ไม่รู้ทำไมนะ ลามใครก็ไม่มีการบอกว่าจะไหม้ไหม้ให้สร้าง เราตอนนั้นมันเด็ก ๆ ก็ไม่ได้สนใจอะไร’ (เบญจมาพร ศรีวนารัตกุล 2554)

จากการขยายตัวของเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ การพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ และการพัฒนาคมนาคมขนส่งทางบก เป็นต้น เมื่อเส้นทางการสัญจรมีความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น การเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองเป็นเรื่องที่ทำได้โดยง่าย จึงส่งผลให้ชาวบ้านที่เคยเข้ามาติดต่อกับค้าขายที่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 หายไป ค้าขายในเมือง แทนที่จะมาค้าขายที่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เศรษฐกิจการค้าภายในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จึงซบเซามาโดยตลอด เนื่องจากชาวบ้านไม่จำเป็นต้องเดินทางเข้ามาซื้อขายสินค้าที่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เพราะมีตลาดเกิดใหม่หลายแห่งรองรับการค้าขายอีกเป็นจำนวนมาก เมื่อมีทางเลือกอื่นที่สะดวกสบายกว่า ชาวบ้านต่างๆ จึงเลือกที่จะค้าขายและซื้อสินค้าจากตลาดแหล่งอื่นเรื่อยมา สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“พอมีถนนหนทาง อะไรอะไร มันก็สะดวกสบายไปหมด จะไปไหนมาไหนก็ไม่ต้องลำบาก คนเราพอเจอของใหม่มันก็อยากไปอยากรู้อยากเห็น ไม่ต้องแะก็ได้บางหลวงมาบ่อยแล้ว ไปในเมืองดู คนเขาก็คงคิดกันแบบนี้ เมื่อก่อนอยากได้อะไรก็แะมาที่บางหลวง พอมีถนนเออนั่งรถชมวิวยุโรปอีกนึกถึงองค์พระแล้วสะดวกสบาย” (หิรัญ มูลทองน้อย 2554)

นอกจากการคมนาคมการขนส่งที่สะดวกสบาย การเกิดตลาดนัดสินค้าราคาถูกที่เข้าถึงชุมชนต่างๆ ในเขตตำบลบางหลวง นับเป็นแหล่งการค้าที่สำคัญแห่งใหม่ที่ดึงดูดใจผู้ซื้อสินค้าเป็นอย่างมาก โดยสินค้าส่วนใหญ่มักเป็นสินค้าราคาถูกทุกชนิด ตั้งแต่ พืชผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ เครื่องเทศ เครื่องปรุงรสต่างๆ ตลอดจนเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ที่วางขายเหมือนตลาดขนาดย่อมแห่งหนึ่ง การเกิดตลาดนัดจึง ถือเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นอย่างมาก เพราะการเกิดตลาดนัดตามชุมชนต่าง ๆ ทำให้ลูกค้าประจำและชากรที่เข้ามาจับจ่ายสินค้าในตลาดลดน้อยลง จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในปี พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลให้ความตกต่ำทางเศรษฐกิจแผ่ขยายไปทั่วประเทศ ส่งผลให้ผู้ที่เคยออกมาจับจ่ายซื้อสินค้าในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ซึ่งในขณะนั้นมีผู้น้อย ยิ่งน้อยลงเข้าไปอีก เนื่องจากชาวบ้านต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายให้มากที่สุดตามสภาวะทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“ปี 40 เนี่ย อะไรๆ ก็แพง ของก็ขายแทบไม่ก้อยได้ เรียกได้ว่าถ้าจะยิงกัน อีกคนอยู่หัวตลาด อีกคนอยู่ท้ายตลาด ยังอีกกัน โคนเลย เพราะไม่มีคนมาเดิน คิดจะย้ายออกจากที่นี่ไปตั้งหลายครั้ง แต่ก็ห่วงพ่อกับแม่ แรกก็เส้ำอยู่มาตั้งแต่เด็ก ก็ได้แต่ทนกันไป แต่ที่หนักสุดก็โลดสเข้ามาตั้ง แล้วยังมีตลาดนัดอีก” (สมศักดิ์ อยู่มาก 2554)

ในปีพ.ศ. 2551 ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลับมาเป็นที่รู้จักของประชาชนอีกครั้ง เนื่องจากเป็นสถานที่ถ่ายทำละครทางโทรทัศน์หลายเรื่อง เช่นละครเรื่อง โสณบานเข้าคัดเค้านานเย็น กระตุกหมวดเสือ สาวน้อยร้อยล้าน แต่ละครั้งที่สร้างชื่อให้กับตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 คือละครเรื่องคมแฝก นอกจากนี้ รายการวันวานยังหวานอยู่ ก็เป็นจุดเผยแพร่ที่ทำให้การค้าขายในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้ร้านค้าต่างๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของทางตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นที่รู้จักผู้คนหลังไหลกลับมาซื้อหาสินค้า จากร้านขายที่ได้ออกรายการมากมาย ส่งผลให้ร้านค้าต่างๆ ขายสินค้าได้เพิ่มขึ้น

จากการเผยแพร่ผ่านละครและรายการโทรทัศน์ส่งผลให้มีผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จัดให้มีการค้าขายและส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นพิเศษ เพื่อฟื้นฟูการท่องเที่ยวและการค้าขายในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีการสร้างแพริมน้ำ เพื่อไว้รองรับบริการนักท่องเที่ยว พักผ่อนชื่นชมธรรมชาติของแม่น้ำท่าจีน โดยเริ่มเปิดตลาดประมาณเวลา 09.00 – 17.00 น. ซึ่งจุดขายของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ที่นำเสนอผ่านรายการโทรทัศน์คือร้านค้าและสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์มีดังนี้

ภาพที่ 6 ร้านหมูสะเต๊ะ

ภาพที่ 7 ร้านเส็งก้วยเตี่ยวหมูตุ๋น

ภาพที่ 8 ร้านข้าวเกรียบปากหม้อ

ภาพที่ 9 ร้านซุนเปี้ยะทอด

ภาพที่ 10 ร้านกาแฟโบราณ

ภาพที่ 11 ร้านขายยาจีน

ภาพที่ 12 ร้านขายของชำ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมายทั้งในด้านการค้าขายและวิถีชีวิต ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการพัฒนาการคมนาคมทางบก และการผันผวนทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลายเป็นตลาดที่ซบเซา ทำให้ร้านค้าหลายร้านต้องปิดกิจการลงและบางร้านโยกย้ายไปหาทำเลการค้าแห่งใหม่ ในขณะที่บางร้านยังคงทำการค้าขายเช่นเดิม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2551 ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลับมาเป็นที่รู้จักอีกครั้ง เนื่องจากมีละครมาถ่ายทำที่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีสื่อนำเสนอเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ส่งผลให้เศรษฐกิจการค้าภายในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีทิศทางที่ดีขึ้น ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เริ่มคึกคักและกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

2. วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

ในอดีตตลาดบางหลวง อาจเรียกได้ว่าอยู่ในยุคที่ตลาดเฟื่องฟู มีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญ เมื่อมีความเจริญเข้ามามีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามกาลเวลานั้นส่งผลให้วิถีชีวิตของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม

ในอดีตตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีความเป็นเครือญาติของชาวบ้านทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความผูกพันสามัคคี เพราะทุกคนนับถือกันเป็นญาติพี่น้อง เสมือน

เป็นครอบครัวเดียวกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและกันแสดงให้เห็นผ่านการเรียกขานกันในอดีตและการดำรงชีวิตในแต่ละวัน ได้แก่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีงานบุญประเพณีต่าง ๆ เมื่อมีคนในชุมชนกำลังปลูกสร้างบ้านเรือน หรือซ่อมแซม ใครที่พบเห็นหรือมีเวลาว่างก็จะมาช่วยกัน โดยไม่มีสิ่งตอบแทน การดูแลกันเมื่อยามเจ็บป่วย มีสูตรยาดีหรือสมุนไพรก็จะนำมาให้ การแบ่งปันอาหารหรือผลผลิตทางการเกษตร เช่นบ้านไหนทำอาหารเป็นจำนวนมาก ก็จะแจกจ่ายให้แก่บ้านใกล้เคียง บ่งบอกถึงความเป็นญาติมิตร สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“คนที่นี้สมัยก่อนเขาอยู่กันแบบญาติพี่น้อง วันไหนทำแกงเหาะก็ตักแบ่งกัน บางทีแบ่งตั้งแต่หัวตลาดยันท้ายตลาด เพื่อนบ้านกันเหมือนญาติพี่น้องกัน บ้านเรามีคนแก่เขาก็ช่วยเป็นหูเป็นตาให้เวลาเราไม่อยู่บ้าน” (เตือนใจ แพร่กำเนิด 2554)

คนในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ให้ความสำคัญกับการเคารพผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน มีความรักและมีความเกรงใจ เมื่อสมาชิกมีการทำผิดจากกฎที่ชุมชนตั้งไว้ ผู้ใหญ่บ้านหรือคนเฒ่าคนแก่ของชุมชน จะเรียกมาตักเตือนก่อน เพื่อไม่ให้มีการทำผิดอีก เหมือนการตักเตือนคนในครอบครัว เมื่อทำผิดและมีการปรับปรุงตนเอง คนในชุมชนก็พร้อมให้อภัยเสมอ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอดีต ไม่มีการอพยพย้ายถิ่นฐานออกไปนอกตลาด เนื่องจากชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 สามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวได้จากความเจริญของตลาดในสมัยนั้น มีแต่ผู้คนอพยพเข้ามาในตลาดบางหลวง เป็นจำนวนมาก ทั้งคนไทย คนจีน คนลาว ไช่กง คนมอญและคนไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากตลาดบางหลวง มีความสะดวกสบายมากกว่าชุมชนอื่น ๆ ในสมัยนั้น การค้าขายมีความเจริญรุ่งเรือง เพราะมีแม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดไหลผ่านชุมชน ทำให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในด้านการค้าในอดีต

เมื่อตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในด้านการค้าขาย การพัฒนาทางด้านคมนาคมเปลี่ยนแปลงจากทางน้ำเป็นทางบก ทำให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เริ่มนำสินค้าออกไปจำหน่ายในตัวเมืองมากขึ้น และมีการนำสินค้าที่ไม่สามารถผลิตได้ในชุมชนกลับเข้ามาค้าขายภายในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีการนำเครื่องมือเครื่องมือช่วยอำนวยความสะดวกในการค้าขายและการประกอบอาชีพเข้ามาในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มากขึ้นด้วย สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“พอมีถนนอะไรมันก็ง่ายขึ้น อะไรที่เราไม่มีขายก็ไปซื้อมาขาย บางคนเขาก็ไม่ยอมออกไปไหน เราก็ออกไปเอามาขาย เขาก็ต้องมาซื้อเราใช้ไหม เพราะเขาไม่สามารถไปเองได้ ขายดีเป็นเทน้ำเทท่าเลย” (เพ็ญพิศ รัตนสกุล 2554)

ส่วนของการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในตลาดจะเป็นลักษณะการขอความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยไม่เน้นผลตอบแทน แต่จะเน้นไปที่การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เมื่อความเจริญเริ่มเข้ามาในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนเริ่มให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มมากขึ้น ทำให้เกิดกลุ่มต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มรถจักรยานยนต์รับจ้าง มีหน้าที่ให้บริการกับชาวบ้านในชุมชนที่มีบ้านเรือนห่างไกลจากตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

2. กลุ่มร้านเสริมสวย ทำหน้าที่ให้บริการตามความพอใจของลูกค้า และยังเป็นที่พักพิงของเหล่าแม่บ้าน นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน

3. กลุ่มร้านกาแฟ เป็นสถานที่ไว้แลกเปลี่ยนความคิดของชาวบ้านในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างคนในชุมชน

นอกจากร้านเสริมสวยและร้านกาแฟจะเป็นแหล่งรวมผู้คนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จัดบางหลวง และ โรงเจ ยังเป็นสถานที่สำคัญที่เป็นแหล่งรวมผู้คน แหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อีกด้วย

1. วัด เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านและเป็นสถานที่ทำบุญตักบาตร เป็นสถานที่จัดงานต่างๆ ของคนในชุมชน จึงเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสารทุกข์ สุกดิบของชาวบางหลวง ร.ศ. 122

2. โรงเรียน นอกจากบทบาทที่ทำหน้าที่ให้การศึกษากับผู้ที่เข้ารับการศึกษา ยังสร้างความคิดสร้างสรรค์และอบรมบ่มนิสัย เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นสถานที่จัดงานต่างๆ

3. โรงเจ เป็นสถานที่สวดมนต์ไหว้เจ้า เป็นที่พึ่งพาทางใจของชาวบ้าน และเป็นสถานที่คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนมาพบปะพูดคุยกัน

เมื่อตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อยู่ในรูปแบบของบริษัท ความพัฒนาต่างๆ เริ่มเข้ามาสู่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มากขึ้น ทั้งการคมนาคม การเข้ามาของภาครัฐ ส่งผลให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เกิดองค์กรต่างๆ ภายในตลาดดังนี้

1. บริษัท สหบางหลวงสามัคคี จำกัด มีหน้าที่ดูแลร้านค้า ที่มาค้าขายในตลาดบางหลวง

2. กลุ่มผู้บำเพ็ญประโยชน์บางหลวง มีหน้าที่ให้คำปรึกษา แก้ปัญหา และให้ความช่วยเหลือให้กับชาวบ้านตลาดบางหลวง ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2518 มีสมาชิกช่วงเริ่มก่อตั้ง 180 คน

3. คณะกรรมการพัฒนาเทศบาลตำบลบางหลวง มีหน้าที่ดูแลและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตลอดจนพัฒนาให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ดีขึ้น ดูแลด้านต่างๆ เช่น การประปาในตลาด ดูแลเรื่องปริมาณน้ำว่าเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 หรือไม่

ปัจจุบันสภาพสังคมในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ระหว่างกันของชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จากเดิมเป็นครอบครัวขยาย ปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีน้อยลง บางบ้านแทบจะไม่รู้จักกัน ต่างคนต่างคิดค้าขาย สร้างรายได้ เพื่อความอยู่รอดของชีวิตตนเองและครอบครัว การเข้ามาของการเมืองท้องถิ่น ส่งผลต่อวัฒนธรรมอันดั้งเดิมลดลง ดังนั้นการติดต่อความสัมพันธ์ของผู้คนภายในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในปัจจุบันจึงมีลักษณะของการรู้จักกันอย่างผิวเผินและเป็นทางการไปตามสถานภาพของตนเองเท่านั้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จึงไม่แนบแน่นเหมือนครั้งอดีต จึงทำให้ขาดการเกื้อกูลในระดับครอบครัว ขาดความรัก ความสามัคคีกันในตลาด ขาดการให้ความสำคัญของการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ขาดการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบกับความขัดแย้งจากผลประโยชน์ทางการเมือง จึงทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนในตลาดเกิดความห่างเหินต่อกันเรื่อยมา

ด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีสถานที่สำคัญ ซึ่งประชาชนให้ความเคารพนับถือ คือศาลอาม่าและวัดบางหลวง ด้านวัฒนธรรมในอดีต พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ภาษา เพื่อทำการสื่อสารกัน ในชุมชนสองภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาจีน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่อพยพเข้ามา และในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี จากการสำรวจเอกสาร การสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่า ชาวบ้านชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีการประพฤติปฏิบัติและยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและเทศกาลต่างๆ ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือในทุกเทศกาลชาวบ้านจะให้ความสำคัญในการปฏิบัติตามกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ประเพณีทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา

เป็นต้น

2. งานประจำปีวัดบางหลวง ซึ่งเป็นงานประจำปีของวัดที่จัดขึ้นในเดือนมีนาคมของทุกปี เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน

3. งานประเพณีสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ผู้เฒ่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

4. ประเพณีแห่เทียนพรรษา ในเดือนกรกฎาคม ชาวบ้านจะร่วมกันจัดกิจกรรมถวายเทียนพรรษา

5. ประเพณีลอยกระทง มีกิจกรรมประกวดกระทงและกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย

6. ประเพณี ศาลเจ้าแม่ทับทิม (ศาลอาม่า) เดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งการจัดงานในแต่ละปีจะมีวันที่ไม่ตรงกัน โดยจะยึดวันที่ตามปฏิทินจีน ศาลเจ้าแม่ทับทิมตั้งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ใกล้กับตลาดล่าง ซึ่งชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 สามารถไปสักการะเจ้าแม่

ทับทิมได้ สมัยก่อนจะไปสักการะโดยเรือข้ามฟาก แต่ปัจจุบันมีการสร้างสะพานเหล็กข้ามไปยังศาลเจ้าแม่ทับทิม เพื่อความสะดวกของผู้ที่จะมาสักการะ การจัดงานประเพณีศาลเจ้าแม่ทับทิมมีสืบเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน โดยในช่วงเทศกาลชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จะนำไก่ต้มและผลไม้ไหว้ศาลเจ้าแม่ทับทิม ทั้งนี้ชาวบ้านมีความเชื่อมาแต่โบราณว่าศาลเจ้าแม่ทับทิมจะปกป้อง ดูแล รักษาชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ให้สงบสุข

7. ประเพณีตรุษจีน เดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงเทศกาลตรุษจีน จะมีพิธีเฉลิมฉลองโดยจัดงานแห่ธงไปรอบตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีเด็กนักเรียน และผู้คนในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นผู้เชิญธงด้วยการแบกไว้ที่บ่า เดินเป็นแถวยาวเรียงต่อกัน บนพื้นธงมีอักษรจีนปรากฏอยู่ซึ่งเป็นคำอวยพรที่เป็นสิริมงคล ต่อด้วยขบวนวงดนตรีจีน บรรเลงขับกล่อมตลอดขบวน ช่วงเวลากลางคืนมีการจัดงานที่โรงเรียนเจียนหัว ชาวบ้านจะมาแข่งขันกีฬาเพื่อสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

8. เทศกาลสารทจีน จัดขึ้นประมาณเดือนสิงหาคมของทุกปี และจะมีการจัดประเพณีทิ้งทานควบคู่กันไป โดยประเพณีการทิ้งทาน ทางกลุ่มผู้จัดงานจะทำการขอบริจาคสิ่งของต่าง ๆ ของชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เช่น ข้าวสารและสิ่งของใช้จำเป็นต่าง ๆ ซึ่งในการทิ้งทาน ผู้จัดงานจะโยนข้าวลงบนพื้นดินเพื่อให้คนที่มารอรับทานแย่งตัวที่โยน ตัวจะมีหมายเลขเพื่อนำมาแลกของรางวัล

9. เทศกาลกินเจ จะจัดขึ้นประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี เนื่องจากชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ถิ่นคือลึงจีน และนุ่งขาวห่มขาวสวดมนต์พร้อมกันที่โรงเจเป็นประจำทุกปี ตอนกลางคืนจะมีการแสดงงิ้ว นอกจากนี้ในช่วงเทศกาลกินเจมีกิจกรรมที่สำคัญอีกหนึ่งอย่างคือ กิจกรรมนมัสการศาลเจ้าแม่ทับทิมให้มาพำนักอยู่ที่โรงเจเป็นเวลา 10 วัน 10 คืน โดยชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เชื่อว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงความขอบคุณและตอบแทนที่เจ้าแม่ทับทิมช่วยรักษาชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ให้มีความสงบและเรียบร้อย พอครบ 10 วัน ในการถือศีลกินเจจะนมัสการเจ้าแม่ทับทิมกลับไปศาลเหมือนเดิม ในช่วงเวลากลางคืนช่วงเทศกาลกินเจยังมีการลอยกระทงกันที่บ่อน้ำในโรงเจ เพื่อลอยเอาสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายออกไปจากชีวิต

10. เทศกาลไหว้พระจันทร์ ในเดือนธันวาคม ค่ำพระจันทร์เต็มดวง ชาวบ้านเกือบทุกบ้านในตลาดบางหลวงจะนำโต๊ะบูชาด้วยขนมและผลไม้ มาตั้งหน้าบ้านเรียงราย เพื่อสักการะพระจันทร์ตามความเชื่อของชาวจีน

สำหรับความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของชาวบ้านในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จากอดีตจนถึงปัจจุบันยังคงมีการอนุรักษ์ วัฒนธรรมทั้งจีนและไทยไว้

อาทิเช่น การไหว้เจ้า การกินเจ การไหว้พระจันทร์ การกราบไหว้บรรพบุรุษและการจัดงานประจำปี ศาลอามา สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“คนที่นี่ลูกหลานชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ ประเพณีต่าง ๆ ก็มีทั้งของไทยและของจีนรวมกัน ที่สำคัญคนบางหลวงก็ทำกัน กี่งานแห่ศาลเจ้าแม่ทับทิม สารทจีน ตรุษจีน ลูกหลานจะมาเยอะเต็มบ้านเต็มช่องก็ช่วงตรุษจีนนี้แหละ ที่สนุกแล้วก็ป็นงานที่คนร่วมกันมากที่สุดถึงงานแห่ขงในงานเจ้าแม่ทับทิม” (สมพร เทียมจันทร์ 2554)

แต่ในปัจจุบันนี้ มีชาวบ้านบางกลุ่มได้ขาดความสามัคคีในการทำกิจกรรม ประเพณีบางประเพณี การร่วมมือแบ่งออกเป็นสองฝ่าย เมื่อความเจริญเข้ามาในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ทำให้สภาพวัฒนธรรมและประเพณีแบบดั้งเดิมลดลง การปฏิบัติตามประเพณียังคงอยู่แต่ระดับของความเข้มข้นในการปฏิบัติตามธรรมเนียมและความร่วมมือลดน้อยลง ประกอบกับการเสียผู้เฒ่าผู้แก่ที่ชาวบ้านให้ความเคารพและมีความรู้ในวิธีการปฏิบัติตามประเพณี ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อีกอย่างหนึ่ง คือดนตรีจีน มีชื่อ วาวงดนตรีรวมมิตร - บางหลวง มีสมาชิกจำนวน 30 คน มีทั้งคนเก่าแก่และเด็กรุ่นใหม่ร่วมกันเล่น โดยวงดนตรีรวมมิตร - บางหลวง มีการสืบทอดมา 3 ช่วงแล้ว คือ รุ่นแรก มีนายกิมดี แซ่ไหล เป็นครูผู้สอน รุ่นที่ 2 นายพิบูล เต็มโนรัตน์ เป็นครูผู้สอน และรุ่นที่ 3 เป็นรุ่นปัจจุบัน มีนายวิรุฬ เหลียววงษ์ภูธร เป็นครูผู้สอน ได้ตั้งวงขึ้นเพื่อฟื้นฟูดนตรีจีนและใช้เล่นในเทศกาลที่สำคัญ เช่น เทศกาลตรุษจีน เทศกาลงานเจ้าแม่ทับทิม และเทศกาลขอบคุนเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“มันก็เป็นความบันเทิงของคนจีนสมัยก่อนที่เขาทำงานหนัก กลับบ้านมาก็อยากจะฟังเพลง เราก็สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากหมอกิมดี จนมาถึงผมนี่แหละ” (วิชัย เกตุแก้ว 2554)

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า สภาพทางสังคมของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญเข้ามาสู่พื้นที่ ความขัดแย้งของคนในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกันของชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จากเดิมเป็นครอบครัวขยายปัจจุบันลักษณะของครอบครัวจะมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีน้อยลง ด้านวัฒนธรรมและประเพณียังคงดำรงอยู่ได้ ขาดแต่ความสามัคคีและความร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านในชุมชน ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีภูมิปัญญาชาวบ้านที่หลากหลายและปัจจุบันยังนำมาใช้กันอยู่ทั้งในด้านวิธีการดำเนินชีวิต เช่น การใช้ชีวิตแบบพอเพียง การทำอาหาร และขนมต่างๆ นอกจากนี้ยังนำ

ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น เปิดร้านขายอาหาร ขายขนม ขายทองรูปพรรณ ขายอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ทำด้วยเหล็ก ขายยา และการตั้งวงดนตรีจีน จากการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและการสัมภาษณ์คนในชุมชน พบว่า ชุมชนตลาดบางหลวง มีความขัดแย้งกัน แต่เป็นความขัดแย้งที่ไม่รุนแรงถึงขั้นอันตรายต่อชีวิต เวลามีปัญหาขัดแย้ง มักจะพูดคุยกับเพื่อน กลุ่มเดียวกัน ไม่มีการสมานฉันท์ เมื่อไม่ชอบก็ไม่ร่วมงานกัน ดังที่ผู้นำชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า “ความขัดแย้งมีทุกที่เป็นเรื่องธรรมดา เมื่อไม่ชอบก็ไม่ร่วมงานกันเท่านั้นเอง” เวลามีปัญหาชาวบ้านมักจะคุยกับเพื่อน ๆ และพูดคุยปรึกษากันในครอบครัวส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับครอบครัว สร้างความสัมพันธ์และมีความสุขกับครอบครัว การสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ส่วนใหญ่เวลามีปัญหา มักจะพูดคุยกับเพื่อนๆ ปรึกษากับคนในครอบครัว

2.2 คำนศรษฐกิจ

ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีตเป็นตลาดที่เจริญรุ่งเรืองมาก เป็นตลาดติดริมแม่น้ำท่าจีน เป็นศูนย์รวมการค้าขนาดใหญ่ เนื่องจากบริเวณตลาดมีท่าเรือโดยสาร ในอดีตมีความเจริญมาก ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีท่าเรือที่เป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้า และเป็นเส้นทางของการคมนาคมของคนทั้งในและนอกชุมชน มีการซื้อขายสินค้า อาทิเช่น เกลือ กะปิ น้ำปลา น้ำตาล ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ มีร้านทำฟัน มีร้านขายทอง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบัน ตลาดค่อนข้างเงียบเหงาและซบเซา อันเนื่องมาจากการเปิดเสรีทางการค้าขายและการคมนาคมขนส่งที่สะดวกมากขึ้น ทำให้มีตลาดนัดเข้ามาขายสินค้าเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ซบเซาลงมาก ตั้งแต่มีถนนตัดเข้ามาในชุมชน การค้าขายย้ายจุดศูนย์กลางออกไปยังตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดใกล้เคียงที่มีสภาพเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายและมีความเจริญมากกว่า เช่น อำเภอบางเลน ตัวเมืองจังหวัดนครปฐม ประกอบกับมีห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ อยู่ทั่วไป จึงทำให้ประชาชนและชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง หันไปให้ความสนใจกับตลาดนัดและห้างสรรพสินค้ามากกว่า ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจทางการค้าของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ซบเซาลงเป็นอย่างมาก ปัจจุบันตลาดเปลี่ยนแปลงซื้อขายสินค้าก็ยังคงมีอยู่ แต่เป็นการซื้อขายสินค้ากันภายในชุมชนเท่านั้น

ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีการอพยพย้ายถิ่นของชาวบ้านในชุมชนออกนอกชุมชนเพื่อไปประกอบอาชีพที่หารายได้ดีกว่า โดยแรงงานในครอบครัวที่เป็นคนรุ่นลูกรุ่นหลาน ออกไปประกอบอาชีพอื่น เนื่องจากได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น เพราะเห็นว่าการประกอบอาชีพในตัวเมืองทำให้ชีวิตมีความสุขสบายขึ้น ผนวกกับการประกอบอาชีพดังกล่าวสามารถสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตได้ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“เขาจบกันสูงๆ จะมานั่งเป็นแม่ค้าอยู่ได้ไงละ ลูกหลานก็ไปเรียนกรุงเทพ ๆ กันหมด ไปเรียนในเมืองบ้าง ไม่ค่อยกลับมาบ้าน กลับมาก็อีกที่ก็เสาร์ อาทิตย์ ไม่ก็เทศกาล” (อโนมา แซ่ฮึ้ง 2554)

จากการที่คนรุ่นใหม่ออกไปประกอบอาชีพอื่น ส่งผลให้การประกอบอาชีพค้าขายของในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ลดลง เมื่อเทียบกับตลาดบางหลวงในอดีต มีร้านค้าทุกประเภท มีโรงสีข้าว โรงทำน้ำแข็ง โรงพิมพ์ วิกหนัง โรงทำขนมจันอับ โรงกลึง โรงฆ่าสัตว์ ร้านขายยา ร้านทอง โรงเจ ศาลอาฆา และโรงฝิ่นที่เลิกไปตอนสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ตอนนี้ร้านค้าเหล่านี้แทบไม่มีแล้ว ปัจจุบันการประกอบอาชีพค้าขายในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ยังคงสืบทอดโดยคนเก่าแก่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 คนนี้ก็เหลือแต่คนรุ่นเก่าๆ วันธรรมดาที่เงียบๆ คนจะเยอะช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ แต่ก็ยังไม่มากเหมือนในอดีต

ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองจากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง เก็บผักขาย ทำนา ทำธุรกิจส่วนตัวและรับราชการ อาชีพที่โดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ของชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 คือ เปิดร้านขายหุ่ยเปี้ยะทอด ร้านชาลาเปาโบราณ ร้านกาแฟ ร้านขนมไทย ข้าวเกรียบปากหม้อ ร้านก๋วยเตี๋ยวหมูตุ๋น ร้านก๋วยจั๊บ ร้านขายขนมจีน ร้านผัดไทย ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นสถานที่ถ่ายทำละครโทรทัศน์หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องคมแฝก ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น

ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในวันเสาร์ และวันอาทิตย์ ส่วนในวันธรรมดาบางร้านจะไม่ขาย เพราะคนที่มาเที่ยวค่อนข้างน้อย แต่ในวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์จะขายกันครบทุกร้าน เพราะจะมีลูกหลานและบุคคลภายนอกมาเที่ยวกันมากขึ้น บางบ้านจะมีลูกหลานมาช่วยกันขายของ ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ยังมีแพริมน้ำไว้บริการนักท่องเที่ยว เพื่อพักผ่อนและรับประทานอาหารริมน้ำ อีกทั้งยังมีบริการล่องเรือท่องเที่ยวชมความสวยงามริมแม่น้ำท่าจีน โดยคิดค่าบริการค่าบริการนักท่องเที่ยวคนละ 30 บาท ใช้เวลาในการล่องเรือประมาณ 50 นาที วันที่มีผักตบชวาเต็มแม่น้ำก็จะงดการล่องเรือ จะต้องรอให้ผักตบชวาน้อยลงก่อนจึงจะล่องเรือได้ นอกจากนี้ยังมีอาชีพที่มีคุณค่าและควรส่งเสริม คือร้านทำทอง ร้านตีเหล็กและร้านขายยา “มันแซ่ฮึ้ง” ซึ่งมีการ “แเมะ” ก่อนจ่ายยา เป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรอนุรักษ์ไว้ การส่งเสริมอาชีพที่เด่นอีกอาชีพหนึ่ง คือการเก็บผักนึ่งผักกระเฉด ที่ขึ้นในแม่น้ำท่าจีนทั้งสองฝั่ง

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า เศรษฐกิจของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย มีรายได้พอประมาณไม่มากไม่

น้อย มีฐานะดี มีอาชีพที่โดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ คือการเปิดร้านขายอาหารต่าง ๆ ส่วนอาชีพที่มีคุณค่าและควรส่งเสริม คือร้านทำทองร้านตีเหล็ก และร้านขายยา นอกจากนี้ยังมีอาชีพที่พึ่งพิงธรรมชาติ คือ การเก็บผักบุ้ง ผักกระเฉดขาย และการล่องเรือ หากธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยให้ชาวบ้านก็จะหันไปทำอาชีพอื่นๆ โดยเฉพาะการรับจ้าง จากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า คนที่นี้ส่วนใหญ่จะมีฐานะดี ซึ่งเกิดจากความขยันและการมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพอเพียง ดังที่ผู้นำชุมชนคนหนึ่ง กล่าวว่า “คนที่นี้ส่วนใหญ่จะขยัน และอยู่แบบพอเพียง”

2.3 ด้านการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร

ในอดีตเส้นทางการสัญจรของชาวชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นการคมนาคมทางน้ำ เดินทางโดยเรือโดยสาร หรือเรือส่วนตัวเพื่อออกไปธุระติดต่อกับชุมชนอื่นๆ ที่อยู่รอบนอก เนื่องจากชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสายหลักใช้ในการเดินทาง ด้านการคมนาคมทางบกนั้นในอดีตยังไม่มีการพัฒนาถนน การเดินทางในอดีตมีแต่ทางน้ำ ไม่สะดวกสบายเหมือนปัจจุบันนี้ การเดินทางส่วนใหญ่อาศัยการเดินทางเท้าเป็นหลัก ด้านการติดต่อสื่อสาร พบว่าชาวบ้านชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ใช้วิธีการติดต่อสื่อสารกันโดยการพูดคุยระหว่างกันปากจกหมายไปกับเรือโดยสาร และส่งไปรษณีย์โทรเลขถึงญาติที่อยู่ห่างไกล

ในอดีตการคมนาคมทางน้ำมีความสะดวกสบายขึ้น เนื่องจากมีบริษัทประกอบกิจการขนส่งโดยสารทางน้ำผ่านแม่น้ำท่าจีนคือ บริษัทสุพรรณขนส่งจำกัด ที่มีเส้นทางเดินเรือเริ่มจากจังหวัดสุพรรณบุรีถึงอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 6 ชั่วโมง เรือจอดที่ท่าเรือตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ทำให้การเดินทางของประชาชนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 สะดวกสบายมากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“สมัยก่อนเนี่ยนะมีบริษัทเดินเรือชื่อสุพรรณ มาจากสุพรรณ โนน จอดแวะที่ทำน้ำเวลาใครจะเดินทางไปนครปฐมก็สบาย นอกจากเนี่ยยังมีการโดยสารประเภทเรือแจวและเรือเครื่องเป็นเรือโดยสารรับส่งเด็กนักเรียน ในละแวกนี้ไปตามตำบลต่างๆ แถวๆ นี้แหละ” (วิชัย เกตุแก้ว 2554)

ด้านการคมนาคมทางบกนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวภาครัฐ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางกายภาพในเรื่องสาธารณูปโภค ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนได้ ทำให้ชุมชนเริ่มมีการพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะถนนที่ลาดยาง ทำให้เกิดการคมนาคมระหว่างชุมชนขึ้น การประกอบอาชีพค้าขาย เนื่องจากมีถนน ทำให้เกิดรถเมล์สองแถววิ่งผ่านตำบลบางหลวง ไปยังตัวเมืองนครปฐม นำไปสู่การรวมกลุ่มกันจัดตั้งบริษัทเดินรถเมล์ในตำบลบางหลวงขึ้นคือ บริษัทบางหลวง จำกัด มีรถจำนวน 20 คัน เป็นรถกระบะสองแถววิ่งรับส่งผู้โดยสารจากตำบลบางหลวง

ไปยังอำเภอบางเลน ส่งผลให้ช่วงเวลานี้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีความคับคั่งไปด้วยผู้คนที่มาติดต่อและทำการค้าระหว่างกัน ส่งผลให้เศรษฐกิจภายในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“ประมาณปี 27 เนี่ยเป็นยุคเฟื่องฟูของตลาดบางหลวงเลขที่ว่าได้ เพราะการเดินทางมาที่บางหลวงสะดวกสบายขึ้น มาทางรถก็ได้ ทางเรือก็ได้ เด็กนักเรียนจะมาขึ้นรถกลับก็มาแวะซื้อขนมกินก่อนกลับ พ่อค้าแม่ค้าที่มาซื้อของก็เยอะขึ้น เพราะการเดินทางมันง่าย” (หิรัญ มูลทองน้อย 2554)

ด้านการติดต่อสื่อสารในช่วง พ.ศ. 2527 – 2528 เริ่มมีการใช้โทรศัพท์ที่มีเครื่องขนาดใหญ่ โดยจะมีเพียงบางบ้านเท่านั้นที่สามารถเป็นเจ้าของโทรศัพท์ได้ เนื่องจากการใช้โทรศัพท์มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง บ้านที่เป็นเจ้าของโทรศัพท์จะมีการเปิดให้บริการแก่ชาวบ้านในตลาดบางหลวง อัตราค่าโทรนาทีละ 20 บาท สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“โทรศัพท์เข้ามาตอนปี 27 ได้มั่ง บ้านที่มีใช้ก็บ้านที่มีฐานะหน่อยเช่น ร้านทอง ร้านทำฟัน แล้วก็โรงสีข้าวเนี่ยแหละ คนที่ฐานะไม่ดี ก็ไปโทรได้นะ เขาก็คิดค่าโทร รู้สึกจะนาทีละ 20 บาทนะ” (จารุวรรณ งามนิธิ โชติกุล 2554)

ปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ไม่เป็นที่นิยม เพราะต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางนาน เนื่องจากการมีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวกมากขึ้น ทำให้เกิดความนิยมในการใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการเดินทาง ถนนสายต่าง ๆ ตัดผ่านทุกพื้นที่ การเดินทางโดยเรือไม่จำเป็นแล้ว สาเหตุนี้จึงเป็นเหตุให้ความแออัดของคนที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ลดลง โดยจะนิยมสร้างบ้านเรือนใหญ่ตามถนนสายหลักแทน ด้านการคมนาคมทางบก เมื่อมีถนนตัดผ่านชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีรถยนต์เป็นของตนเอง ทำให้ไปลงทุนหรือประกอบอาชีพในชุมชนอื่นที่มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า สิ่งเหล่านี้ทำให้เศรษฐกิจตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เริ่มซบเซาลง ด้านการติดต่อสื่อสาร ปัจจุบันมีการพัฒนามากกว่าอดีต มีโทรศัพท์สาธารณะ โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์เคลื่อนที่และระบบอินเทอร์เน็ต

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ระบบการคมนาคมและการติดต่อสื่อสารของชาวบ้านในชุมชนตลาดบางหลวงเปลี่ยนจากการคมนาคมทางน้ำ เป็นการคมนาคมทางบกแทน การติดต่อสื่อสารมีความทันสมัยและสะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งสาเหตุของการมีถนนตัดผ่านส่งผลกระทบต่อการค้าของตลาดบางหลวง เนื่องจากผู้ที่เข้ามาซื้อสินค้า มีปริมาณลดลงจากเดิม เพราะสามารถเดินทางไปซื้อสินค้าได้ง่ายและสะดวกขึ้นจากชุมชนอื่นๆ

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นตลาดที่คิดริมน้ำท่าจีน มีประวัติศาสตร์มายาวนาน แม่น้ำท่าจีนไหลผ่านชุมชนบางหลวง ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากแม่น้ำท่าจีนเพื่อดำรงชีวิต เรื่องของการอุปโภคและการบริโภคและใช้ในชีวิตประจำวันต่างๆ แม่น้ำท่าจีนมีความยาวประมาณ 150 กิโลเมตรไหลผ่านจังหวัดนครปฐม สิ้นสุดที่ปากแม่น้ำจังหวัดสมุทรสาคร ปัจจุบันชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลบางหลวงใช้น้ำจากแม่น้ำในด้านการเกษตรเช่นการทำนา การทำสวนและการทำไร่มาจนถึงทุกวันนี้ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2543 ช่วงกลางเดือนเมษายน ได้เกิดวิกฤตการณ์แม่น้ำท่าจีนเน่าเสีย ส่งผลกระทบต่อชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เนื่องจากน้ำในแม่น้ำเน่าเสีย มีสีดำและส่งกลิ่นเหม็นไปทั่ว ส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพจิตของคนในชุมชน การเน่าเสียของน้ำเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ทำให้สัตว์น้ำลอยตายไปทั่วบริเวณริมตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

“ปี 2543 เนียน้ำเน่ามาก ตั้งแต่อยู่ที่นิมมานโตไม่เคยเกิดขึ้นเลยนะ ปลาลอยตายเต็มไปหมดเลย จะไปจับมาก็กินก็ไม่กล้า กลิ่นนี่นะเหม็นไปทั่วบริเวณตลาดเลย น้ำเน่ามันไหลมาจากทางสุพรรณโน้นแหละ” (สุบิน เดชะ 2554)

การเกิดการเน่าเสียของแม่น้ำท่าจีนในครั้งนี้ เนื่องจากชาวนาในเขตอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีน้ำท่วมในที่นา ต่างก็ระบายน้ำออกจากนาข้าว เพื่อป้องกันไม่ให้นาข้าวเกิดน้ำท่วม มีการระบายน้ำลงสู่แม่น้ำท่าจีน ส่งผลให้ปริมาณออกซิเจนในแม่น้ำต่ำ เกิดน้ำเน่าเสียขึ้น หน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังคือ ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีนนครปฐม ได้ร่วมกับหน่วยงานรัฐบาล ตรวจสอบคุณภาพน้ำทุกวัน เพื่อวิเคราะห์คุณภาพของน้ำ แม้การเกิดวิกฤตการณ์น้ำเน่าเสียแม่น้ำท่าจีนจะเกิดขึ้น 10 วัน แต่เป็นครั้งที่ร้ายแรงที่สุดที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ปัจจุบันผู้นำชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีแนวคิดอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยร่วมมือกับชาวบ้านในชุมชนนำสารปรับปรุงสภาพน้ำลงในแม่น้ำท่าจีน บริเวณตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ปรับสภาพน้ำให้ใสสะอาดเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และเป็นแหล่งท่องเที่ยว

“เราปรับปรุงสภาพน้ำในชุมชนของเรา เทศารปรับปรุงสภาพน้ำลงไปให้น้ำ เพื่อทำให้น้ำในบริเวณตลาดใสสะอาด แม้ว่าที่อื่นจะไม่ทำก็ตาม ทำชุมชนของเราก่อน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย” (สมศักดิ์ อยู่มาก 2554)

ปัจจุบันชาวบ้านนำน้ำมาใช้เพื่อการเกษตรเช่น ทำนา ทำสวนและทำไร่ แม่น้ำยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ปัจจุบันมีสัตว์น้ำมากมายหลายชนิดที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำท่าจีน บริเวณตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 สำหรับการจัดการเกี่ยวกับขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลบางหลวงนั้น มีระบบจัดการที่ดี ซึ่งชาวบ้านในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีการเก็บเงิน เพื่อเป็น

ค่าจัดเก็บขยะดูแลความสะอาดเป็นรายเดือน ปัจจุบันมีปริมาณขยะเฉลี่ย 1.7 ตันต่อวันและมีแนวโน้มเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อยๆ มีการแยกขยะที่นำกลับมาใช้ได้ เพื่อลดจำนวนปริมาณขยะลง ชาวบ้านในชุมชนร่วมมือกันไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำและภายในตลาด ส่งผลให้ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีความสะอาดและน่าอยู่

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นชุมชนอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ในอดีตชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายใช้น้ำจากแม่น้ำท่าจีนเพื่อดำรงชีวิต อุปโภคและบริโภค ปีพ.ศ. 2543 เกิดวิกฤตการณ์น้ำเน่าเสียครั้งที่รุนแรงที่สุด ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของชาวบ้าน เนื่องจากน้ำเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วชุมชน แต่ปัญหานี้ถูกคลี่คลายภายใน 10 วัน สำหรับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้นำชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้รวมตัวกับชาวบ้านมีการเทศารปรับสภาพน้ำลงในแม่น้ำท่าจีนบริเวณตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เพื่อปรับสภาพน้ำให้มีคุณภาพดี การจัดการด้านขยะมีหน่วยงานเทศบาลคอยดูแลจัดเก็บขยะในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความสะอาดสวยงามเป็นที่ชื่นชมของนักท่องเที่ยว

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ไม่จำกัดเพศและอายุ ตลอดจนมีการบันทึกเสียงและการจดข้อมูล โดยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล จากนั้นจะนำเสนอผลการศึกษาในประเด็นประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 โดยสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ มีการประกาศตั้งเป็นมณฑล อำเภอและตำบลบริเวณนี้จึงได้ชื่อว่า “ตำบลบางหลวง” ในอดีตมีคนจีน คนลาว ไช่งและญวนอพยพ เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณตำบลบางหลวง การสร้างตลาดบางหลวงในอดีตเริ่มจากคนจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บางหลวง โดยสร้างตลาดเป็นเรือนไม้ 2 ชั้นหันหน้าเข้าหากัน เรียกว่าตลาดบน เมื่อธุรกิจมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น ชุมชนเริ่มมีการขยาย จึงได้สร้างตลาดกลางและตลาดล่างตามลำดับ เดิมตลาดบางหลวง เป็นแหล่งค้าขายสินค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอบางเลน เพราะมีท่าเรือสะดวกในการขนถ่ายสินค้า มีบริษัทสุพรรณชนสงจำกัด ให้บริการเดินเรือจากสุพรรณบุรีไปยังสถานีรถไฟจิวราย อำเภอนครชัยศรี เพื่อเดินทางระหว่างหมู่บ้านหรือเข้ากรุงเทพมหานคร

ปัจจุบันตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีอายุกว่า 100 ปี ยังคงสภาพความสวยงามและบรรยากาศของสถาปัตยกรรมเก่าในอดีตไว้อย่างสมบูรณ์ มีการอนุรักษ์วิกหนั่งและโรงยาฝั้นไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษาเพิ่มเติม มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การค้าขายของคนในชุมชนดีขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ยังเป็นแหล่งอาหารที่มีอัตลักษณ์เฉพาะและอร่อย เช่นซุนเปี้ยะทอด ข้าวเกรียบปากหม้อ ไข่ฝักกระเจดที่ไม่เหมือนใคร

หมูสะเต๊ะ เปิดพะโล้ ก๊วยจ๊ับน้ำใสหมุดม๊าก กาแฟสูตรโบราณและขนมไทย อีกทั้งยังมีร้านขายยาสมุนไพรจีน ร้านทำทองและร้านตีเหล็ก ที่ยังคงอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ต่อไป

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย พอเพียง ยังคงอนุรักษ์สภาพบ้านเรือน โบราณห้องแถวไม้ 2 ชั้นไว้ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จะต้องเสียค่าเช่าที่ดินเป็นรายเดือนในอัตราตารางวาละ 2 บาทต่อเดือน จ่ายให้แก่บริษัทสหบางหลวงสามัคคีจำกัด จากการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน จะพบว่าเป็นชุมชนที่เรียบง่าย มีการแบ่งประเพณีไทย - จีนอย่างชัดเจน ทุกคนทำตามหน้าที่และบทบาทของตนเอง ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับกัน ให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งเป็นสิ่งดีที่แสดงให้เห็นว่าเป็นชุมชนที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับลูกหลานได้ในระดับหนึ่ง สถานที่สำคัญใกล้ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้แก่เทศบาลตำบลบางหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลบางหลวง โรงเรียน ศาลเจ้าแม่ทับทิม (ศาลอาม่า) วัดบางหลวง โรงเรียนเจียนหัวและโรงเรียนวัดบางหลวง

1.2 วิถีชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

1.2.1 ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ในอดีตชาวชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ความเป็นเครือญาติ ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความผูกพันสามัคคีกัน เพราะทุกคนนับถือกันเป็นญาติพี่น้อง เสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จากความเจริญของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีผู้คนอพยพเข้ามาในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นจำนวนมากทั้งคนไทยคนจีนและคนลาว ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีความสะดวกสบายมากกว่าชุมชนอื่น ๆ ในอดีตการค้าขายมีความเจริญรุ่งเรือง เพราะมีแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดไหลผ่านชุมชน สะดวกแก่การคมนาคมและการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า ส่งผลให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในด้านการค้า

ปัจจุบันสภาพสังคมในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างกันของชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จากเดิมเป็นครอบครัวขยาย ปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน มีการอพยพย้ายถิ่นฐานออกไปนอกชุมชนเป็นจำนวนมาก อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของการคมนาคมขนส่ง การค้าขายและการศึกษารวมถึงการเข้ามาของเมืองท่องเที่ยว ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ทำให้ขาดการเกื้อกูลในระดับชุมชน ขาดความสามัคคี ขาดการให้ความสำคัญของการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ขาดการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบกับความขัดแย้งจากผลประโยชน์ทางการเมือง จึงทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนในตลาดเกิดความห่างเหินต่อกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

ด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีสถานที่สำคัญซึ่งประชาชนให้ความเคารพนับถือคือ ศาลอำมาและวัดบางหลวง ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและเทศกาลต่าง ๆ สืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จากอดีตจนถึงปัจจุบันยังคงมีการอนุรักษ์ วัฒนธรรมทั้งจีนและไทยไว้เช่นการไหว้เจ้า เทศกาลกินเจ เทศกาลงานสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยก็ยังคงยึดถือและปฏิบัติเรื่อยมา ขาดแต่เพียงความสามัคคีในการทำกิจกรรม ประเพณีบางประเพณี ที่การร่วมมือแบ่งออกเป็นสองฝ่าย

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า สภาพทางสังคมของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ความเจริญเข้ามาสู่พื้นที่ และความขัดแย้งของคนในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกันของชาวบ้านในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จากเดิมเป็นครอบครัวขยายปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีน้อยลง ด้านวัฒนธรรมและประเพณียังคงดำรงอยู่ได้ ขาดแต่ความสามัคคีและความร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านในชุมชน จากการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและการสัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่าชาวชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีความขัดแย้งกัน แต่เป็นความขัดแย้งที่ไม่รุนแรงถึงขั้นอันตรายต่อชีวิต เวลามีปัญหาขัดแย้งก็มักจะพูดคุยกับกลุ่มเดียวกัน ไม่มีการสมานฉันท์ เมื่อไม่ชอบก็ไม่ร่วมงานกัน

1.2.2 ด้านเศรษฐกิจ ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีตเป็นตลาดที่มีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบัน ตลาดซบเซา อันเนื่องมาจากการคมนาคมขนส่งที่สะดวกมากขึ้น ทำให้เกิดตลาดนัดขายสินค้าเป็นจำนวนมาก ประกอบกับปัจจุบันมีห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ อยู่ทั่วไป ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจทางการค้าของชุมชนตลาดบาง ร.ศ. 122 หลงซบเซาลง การแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าก็ยังคงมีอยู่ แต่เป็นการซื้อขายสินค้ากันภายในชุมชนและยังมีการอพยพย้ายถิ่นฐาน เพื่อไปประกอบอาชีพที่สร้างรายได้ดีกว่า โดยการประกอบอาชีพค้าขายยังคงสืบทอดโดยคนเก่าแก่ในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เท่านั้น หรือจากชาวบ้านที่ยังเห็นว่ากิจการยังสร้างรายได้ให้กับตนเอง เศรษฐกิจของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย มีรายได้พอประมาณไม่มากไม่น้อย อาชีพที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์ คือการเปิดร้านขายอาหารต่าง ๆ ส่วนอาชีพที่มีคุณค่าและควรส่งเสริมคือ ร้านทำทอง ร้านตีเหล็กและร้ายขายยาจีน นอกจากนี้ยังมีอาชีพที่พึ่งพิงธรรมชาติ คือ การเก็บผักบุ้ง ผักกระเฉดขาย และการล่องเรือ

1.2.3 ด้านการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีตใช้การคมนาคมทางน้ำ โดยชาวบ้านตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จะเดินทางด้วยเรือ เพื่อออกไปติดต่อกับชุมชนที่อยู่รอบนอก การคมนาคมทางบกใช้การเดินทางเท้าเป็นสำคัญ ในการติดต่อสื่อสาร ใช้วิธีการพูดคุยระหว่างกัน ฝากจดหมายไปกับเรือโดยสารและส่งไปรษณีย์โทรเลขถึงญาติที่อยู่ห่างไกล ต่อมาเมื่อมีบริษัทประกอบกิจการขนส่งโดยสารทางเรือและการคมนาคมทางบก เริ่มมีถนนลาดยางเกิดขึ้น ทำให้การคมนาคมระหว่างชุมชนสะดวกมากขึ้นนำไปสู่การรวมกลุ่มกันจัดตั้งบริษัทเดินรถเมล์ ในปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำมีบทบาทลดลง การคมนาคมทางบกได้รับความนิยมนำขึ้น มีการปรับปรุงถนนจากเดิมที่ลาดยางให้กลายเป็นถนนคอนกรีต จึงทำให้คนในชุมชนออกไปประกอบอาชีพค้าขายภายนอกตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มากขึ้น เมื่อระบบการคมนาคมและการติดต่อสื่อสารของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้เปลี่ยนจากการคมนาคมทางน้ำเป็นการคมนาคมทางบก การติดต่อสื่อสารมีความทันสมัยและสะดวกสบายมากส่งผลกระทบต่อการค้าของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เนื่องจากผู้คนที่เข้ามาซื้อสินค้า มีปริมาณลดลงจากแต่เดิม เพราะสามารถเดินทางไปซื้อสินค้าได้ง่ายและสะดวกขึ้นจากชุมชนอื่น ๆ

1.2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นชุมชนเก่าแก่ที่อยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากแม่น้ำท่าจีนเพื่ออุปโภคและบริโภค จนกระทั่งปีพ.ศ. 2543 เกิดวิกฤตการณ์น้ำเน่าเสียครั้งที่ยรุนแรงที่สุด ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจิตชาวบ้าน เนื่องจากน้ำเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วชุมชน แต่ปัญหานี้ถูกคลี่คลายภายใน 10 วัน สำหรับการดูแลจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้นำชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้รวมตัวกับชาวบ้านมีการเทศารปรับสภาพน้ำลงในแม่น้ำท่าจีนบริเวณตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เพื่อปรับสภาพน้ำให้มีคุณภาพดีตลอดเวลาและยังเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย การจัดการด้านขยะมีหน่วยงานเทศบาลคอยดูแลจัดเก็บขยะในชุมชน เพื่อให้ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีความสะอาดและสวยงามเป็นที่ชื่นชมของนักท่องเที่ยว

2. อภิปรายผล

ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 พบว่าตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นตลาดโบราณ ประจำตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่พัฒนามากกว่า 100 ปี ในอดีตตลาดแห่งนี้เคยมีบทบาทและมีความสำคัญต่อดำบลบางหลวงเป็นอย่างมาก ในฐานะเป็นตลาดประจำตำบลที่สร้างรายได้เข้าสู่ตำบลบางหลวง อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำในยุคที่การสัญจรทางน้ำเฟื่องฟู ต่อมาเมื่อความเจริญการคมนาคมทางบก เข้ามาสู่ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ส่งผลกระทบให้การค้าขายเริ่มซบเซา เนื่องจากการเดินทางสะดวกสบายขึ้น การเกิดตลาดนัด และ

ห้างสรรพสินค้า จนกระทั่งตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้เป็นสถานที่ถ่ายทำละครโทรทัศน์และออก
 รายการโทรทัศน์ ทำให้ผู้คนรู้จักตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มากขึ้น มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อชม
 ตลาดบางหลวงที่ใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำละครโทรทัศน์ ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 จึงกลับมา
 มีชีวิตชีวาขึ้นอีกครั้ง ปัจจุบันตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นชุมชนเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี แต่ยังคง
 สภาพความสวยงามและบรรยากาศของสถาปัตยกรรมเก่าในอดีตไว้อย่างสมบูรณ์ ทั้งรูปแบบ วิถี
 ชีวิตที่เรียบง่ายการค้าขายของคนในชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรมไทย - จีน สอดคล้องกับแนวคิด
 ประวัติศาสตร์ ของธิดา สารथा (2539 : 3) ที่กล่าวว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือการพัฒนาการของ
 สังคม ความเป็นไปของมนุษย์ในสังคมนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
 มิได้ศึกษาเพียงเรื่องราวที่สืบเนื่องของศูนย์กลางอำนาจสำคัญ ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์ไม่ใช่
 เหตุการณ์เฉพาะที่เวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นประสบการณ์สืบเนื่องของสังคมด้วย โดยมีคน
 เป็นตัวเคลื่อนไหวที่สำคัญ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการพยายามทำความเข้าใจถึง
 ทัศนคติการเคลื่อนไหวของกลุ่มชน หรือชาวบ้านในสังคม

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ด้านต่าง ๆ จากการศึกษาและวิจัย ผู้วิจัยพบว่า
 วิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ในอดีตก่อนที่จะมีการขยายตัวของความเจริญเข้า
 มาในชุมชน การดำรงชีวิตอยู่ของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นการดำรงชีวิตแบบชุมชน
 ชนบทกล่าวคือ มีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย พอเพียง ลักษณะบ้านเรือนเป็นห้องแถวไม้ 2 ชั้น
 เป็นชุมชนที่เงียบสงบ มีการแบ่งวัฒนธรรมและประเพณีไทย - จีนค่อนข้างชัดเจน ให้ความสำคัญ
 กับครอบครัวเป็นหลัก ให้ความสำคัญรักผู้อาวุโส และให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันในการทำ
 กิจกรรม ประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน แต่ภายหลังจากที่การคมนาคมทางบกมีการพัฒนา มีถนนตัด
 ผ่านชุมชน ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นระบบคมนาคม ระบบ
 สาธารณูปโภค เป็นต้น ความสะดวกสบายได้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนตามกระแส
 พลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง ที่ได้แพร่ขยายความเจริญก้าวหน้าเข้ามาสู่ชุมชนส่งผลให้
 ชุมชนและวิถีการดำเนินชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านที่เป็นบวกและลบ ความเอื้ออาทร ความ
 สัมผัสสามัคคีลดน้อยลง กล่าวโดยสรุปคือ คนในชุมชนปรับตัวตามกระแสการดำเนินชีวิต
 แบบเมืองมากขึ้น แต่สภาพชุมชนกลับซบเซาลงไม่รุ่งเรืองดังอดีตที่ผ่านมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด
 เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ของนิเทศ ดินณะกุล (2544 : 18) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทาง
 สังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันมีผลมาจากการมีแรงดันที่มองไม่เห็นซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ปัจจัย
 ที่กำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความ
 เจริญทางเทคโนโลยี การจัดลำดับชั้นทางสังคมและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
 ดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การคมนาคมและสิ่งแวดล้อม มีส่วนทำให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ได้รับผลกระทบด้านต่าง ๆ กล่าวคือ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีความหลากหลายในการประกอบอาชีพ อาชีพ การค้าขายถูกลดความสำคัญลง เนื่องจากชาวบ้านมีทางเลือกในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น การแลกเปลี่ยนสินค้ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากการแลกเปลี่ยนสินค้าการเกษตร เป็นสินค้ามากมาย หลากหลาย และเงินตราเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้วิถีชีวิตของชุมชนและคนในชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ห่างเหินมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากความเจริญในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ถึงแม้ว่าความเจริญทำให้ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 มีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ชุมชนบางหลวง ร.ศ. 122 ยังคงดำรงอยู่ได้ ทั้งนี้เพราะชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ สร้างเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งตัวอยู่กับชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน ของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 88) ที่กล่าวว่าเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วยกิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมการซื้อขายและการบริโภคของชุมชนและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่าและกำไรของชุมชน

อีกทั้งในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ยังคงมีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง คือความมีน้ำใจ ครอบคลุมทั้งหลายในชุมชนมักเป็นเครือญาติกัน มีบรรพบุรุษร่วมกัน ช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ รวมทั้งช่วยเหลือกันในช่วงเวลาสำคัญเช่น งานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ลักษณะความเป็นชุมชนของหมู่บ้านไทยสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน ของ บำรุง บุญปัญญา (2549 : 155 – 156) ที่กล่าวว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาทางประวัติศาสตร์ ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาระดับชาติศึกษาร่วมกันของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 ตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นตลาดโบราณที่มีอายุกว่า 100 ปี สภาพอาคารบ้านเรือน มีสภาพทรุดโทรม เนื่องจากตัวอาคารสร้างด้วยไม้ ควรมีการปรับปรุงดูแลในด้านต่าง ๆ เช่น การบูรณะซ่อมแซมร้าน การจัดร้านให้มีความสะอาดและสวยงาม เพื่อเป็นการดึงดูดลูกค้าให้แวะเข้ามาชมสินค้ามากยิ่งขึ้น เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับร้านอีกด้วย

3.1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากปัจจุบันตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 แห่งนี้ยังเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวน้อย ถ้ามีการ

ประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้รู้จัก และถ้ามีความตึกคักของนักท่องเที่ยว คนที่ได้ประโยชน์ก็คือคนในชุมชนเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาถึงระบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เป็นตลาดโบราณที่มีอายุกว่า 100 ปี มีโรงยาฝิ่นเก่าและวิกหนัง ซึ่งมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตลาดแห่งนี้

3.2.2 ควรศึกษาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนในตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 เนื่องจากการค้าขายส่วนใหญ่ในตลาด ผู้ขายสินค้าเป็นผู้อาศัยอยู่ในตลาด ไม่ใช่คนนอกพื้นที่ ว่ามีกระบวนการจัดการค้าขายที่ดีได้อย่างไร

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง, 2541.

กฤษฎณา วงษาสันต์. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, 2542.

กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถ้อยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ :

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

คำหล้า ใจสัจย์. “การเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนในชุมชนที่มีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม.”

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาจากระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.

จารุวรรณ งามนิธิโชติกุล. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2554.

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

เกษตรศาสตร์, 2540.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ

สถาบันวิถีทรรศน์, 2544.

_____. 60 ปี ฉัตรทิพย์ ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

บีเพรส, 2544.

ชัยวัฒน์ หน่อรัตนและคณะ. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : ผลการเสวนาสหสาขาวิชาการ

ระหว่างสถาบันแห่งชาติ ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ฟาอภัย, 2545.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชนเส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย, 2542.

ดนัย ไชยโยธา. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2550.

เดือนใจ แพร่กำเนิด. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2554.

ถนอม เพชรลอม. อดีตผู้นำชุมชน. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2554.

เทศบาลตำบลบางหลวง. กิจการเทศบาลตำบลบางหลวง. นครปฐม : เทศบาลตำบลบางหลวง,

2553.

ธิดา สาระยา. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์. กรุงเทพฯ : เมือง

โบราณ, 2539.

นิเทศ ดินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

นิวัฒน์ อมาตยกุล. “การศึกษาปัจจัยทางสังคม ผลกระทบและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2549.

บำรุง บุญปัญญา. สามทศวรรษ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือดอกคิ้วป่า, 2549.

บุญเทียน ทองประสาน. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : สภาคณาจารย์แห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา, 2531.

เบญจมาพร ศรีวนารีสกุล. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2554.

ประจิด สกณะพัฒน์. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว, 2548.

ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ. กรุงเทพฯ : มติชน, 2541.

ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.

พัชรินทร์ สิริสุนทา. ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

พิมุข ชาญชนะวัฒน์. “การปรับปรน เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ : กรณีศึกษาชาวไทยใหญ่ หมู่บ้านถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน.”

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่, 2546.

เพ็ญพิศ รัตนสกุล. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2554.

ขงยุทธ ชูแว่น. “ความสำคัญและขอบเขตของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบัน.” เอกสารประกอบการอบรมครูสอนสังคมศึกษา หนึ่งทศวรรษประวัติศาสตร์ไทยที่มหาวิทยาลัยศิลปากร มิถุนายน - พฤศจิกายน 2545.

_____. “สี่ทศวรรษของท้องถิ่นศึกษาในมิติประวัติศาสตร์.” เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องประวัติศาสตร์ไทยบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงที่มหาวิทยาลัยศิลปากร 28 – 29 พฤศจิกายน 2541.

ยศ สันตสมบัติ. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2542.

เยาวลักษณ์ ศรีสุภาไส. “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม – เศรษฐกิจและวัฒนธรรม : ศึกษากรณี ชาวเล
 สังกาฮู อ.เกาะลันตา จ.กระบี่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขามนุษยวิทยา
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

วรุข สุวรรณฤทธิ์ และคณะ. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2549.

วิชัย เกตุแก้ว. ประชาชนชุมชน. สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2554.

สมพร เทียมจันทร์. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2554.

สมศักดิ์ อยู่มาก. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบางหลวง จังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์
 2554.

สุทธิ คงขวัญเมือง. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2554.

สุบิน เดชะ. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2554.

หิรัญ มุลทองน้อย. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2554.

อมรรัตน์ ลิ้มเพ็ญ และคณะ. คู่มือโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม
 สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2551.

อโนมา แซ่อึ้ง. ชาวบ้าน. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2554.

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ภาคผนวก ก

แนวคำถามในการวิจัยเพื่อใช้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

แนวคำถามในการวิจัยเพื่อใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
เรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

วัตถุประสงค์ของแบบสัมภาษณ์

คำถามในแบบสอบถามนี้ได้กำหนดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์นั้นได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนของตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพื่อแสดงความคิดเห็นต่างๆ

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการพัฒนาตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป

พงษ์ศิริ เทพวงษ์
ผู้วิจัย

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

แนวคำถามในการวิจัยเพื่อใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
เรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122 อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

วันที่ให้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

เรื่องที่ให้ข้อมูล.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

ระดับการศึกษา.....อาชีพหลัก.....

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122.....ปี

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

- ประวัติการก่อสร้างตลาดบางหลวงมีความเป็นมาอย่างไรบ้าง
- สภาพบ้านเรือนในตลาดบางหลวงในอดีตมีการเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบันมากน้อยเพียงใด
- การศึกษาของประชากรในชุมชนตลาดบางหลวงในอดีตเป็นอย่างไรบ้าง
- สภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง
- ประชากรในชุมชนได้ย้ายที่อยู่ไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นหรือไม่ มากน้อยเพียงไร
- ประชากรจากที่อื่นได้ย้ายที่อยู่เข้ามาตั้งถิ่นฐานหรือไม่ มากน้อยเพียงไร
- ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนตลาดบางหลวงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีอะไรบ้าง
- สภาพภูมิประเทศของตลาดบางหลวงเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานหรือไม่อย่างไร

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชนของคนในชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122

- สังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชนตลาดบางหลวงมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างอย่างไร
- ชุมชนมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองหรือไม่ อย่างไร
- มีการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนมีวิวัฒนาการไปในทางที่ใดอย่างไรบ้าง
- วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีตแตกต่างกับปัจจุบันอย่างไรบ้าง เพราะเหตุใด
- การพัฒนาชุมชนในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง
- การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมมีผลกระทบต่อเยาวชนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

- สิ่งใดที่ทำให้สภาพสังคมในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด
- สังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาก ปัจจัยใดที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากที่สุด

3. ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

- ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนตลาดบางหลวงในอดีตมีความเป็นมาอย่างไร
- ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนตลาดบางหลวงเปลี่ยนแปลงมาอย่างไร อะไรคือเงื่อนไขที่ทำให้

เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

- ประชากรในชุมชนตลาดบางหลวงส่วนมากประกอบอาชีพอะไรบ้าง
- รายได้ของประชากรส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพอะไรบ้าง
- สินค้าประเภทใดเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ให้กับประชากรในชุมชนมากที่สุด
- การค้าขายสินค้าในอดีตมีความหลายหลายในด้านของสินค้าต่างกับปัจจุบันอย่างไร
- การประกอบอาชีพในชุมชนตลาดบางหลวงส่วนมากประกอบอาชีพอะไรบ้าง
- ท่านคิดว่าควรมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพใดมากที่สุด เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนใน

ชุมชน

- ท่านคิดว่ามีวิธีการใดที่จะพัฒนาชุมชนตลาดบางหลวงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับเศรษฐกิจของชุมชน

4. ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนตลาดบางหลวง

- ภูมิปัญญาของคนในชุมชนตลาดบางหลวงในอดีตมีอะไรบ้าง
- ชุมชนมีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับเยาวชนรุ่นหลังหรือไม่ อย่างไร
- ท่านใช้ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประกอบอาชีพอะไรได้บ้าง
- ท่านมีวิธีการใดที่จะสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับคนรุ่นหลังได้อย่างไร

- บุคคลตัวอย่างในชุมชนในอดีตที่ถ่ายทอดความรู้ให้ชุมชนตลาดบางหลวงคือใคร และมีการถ่ายทอดความรู้อะไรบ้าง

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายพงษ์ศิริ เทพวงษ์
ที่อยู่	47 หมู่ 2 ตำบลแหลมบัว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120
ที่ทำงาน	บริษัท เอดีเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน) ชั้น 21 อาคารวานิช 2 1126/2 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ (02) 2076850
ประวัติการศึกษา	ปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยสยาม พ.ศ. 2546 ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการภาครัฐ พ.ศ. 2551 และภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่บริการลูกค้า บริษัท เอดีเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน)

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี